

POPULYTICS

What would you do?

Resultaten van een inwonersraadpleging over rust en activiteiten op zondag in de gemeente Hoeksche Waard

Datum: 27 september 2023 (definitief)

Dit onderzoek is uitgevoerd door Populytics, een spin-off van de TU Delft, in opdracht van Gemeente Hoeksche Waard.

Mark Beumer

Shannon Spruit

Aylin Munyasya

Niek Mouter

populytics.nl

Management samenvatting

Tussen 1 juni en 10 juli 2023 hebben 18.392 inwoners van de gemeente Hoeksche Waard deelgenomen aan een raadpleging over rust en activiteiten op zondag. Wat zijn de belangrijkste resultaten?

- Dit najaar wil de gemeenteraad belangrijke keuzes maken over het onderwerp rust en activiteiten op zondag. Daarom vraagt het college van Burgemeester en Wethouders aan Populytics, Public Mediation en Perdu Communicatie om – als onderdeel van een breder traject – een raadpleging te houden volgens de methode Participatieve Waarde Evaluatie (PWE). De essentie van een PWE-raadpleging is dat deelnemers 20 minuten op de stoel van een beleidsmaker, bestuurder of politicus plaatsnemen en het beleidsdilemma ervaren. We noemen de PWE-raadpleging hierna ook wel het (inwoners)onderzoek.
- De hoofdvraag van het onderzoek was: *‘Welke waarde hechten inwoners van de Hoeksche Waard aan de verschillende ideeën over rust en activiteiten op zondag?’* Deelnemers konden 50 punten verdelen over acht ideeën over de zondag. Des te belangrijker zij een idee vonden, des te meer punten zij konden geven. In deze methode kunnen inwoners met alle perspectieven – zowel groepen met een sterke mening, als groepen met een meer genuanceerde of gematigde mening – deze uiten. Tussen 1 juni en 10 juli 2023 hebben 18.392 inwoners meegedaan aan het onderzoek.
- Het inwonersonderzoek laat zien dat er verschillen zijn tussen inwoners van de Hoeksche Waard in hoe zij denken over de invulling van de zondag. Tegelijkertijd zien we gedeelde waarden en grote middengroepen die genuanceerd en gematigd over het onderwerp nadenken. Het resultaat van dit onderzoek is dan ook allesbehalve zwart-wit.
- Bij het verdelen van 50 punten over acht ideeën krijgt de optie ‘ruimte voor winkeliers om zelf te kiezen of ze open willen op zondag’ gemiddeld genomen de meeste punten (8,6 punten). Een meerderheid van de inwoners van de Hoeksche Waard vindt het belangrijk dat er meer mogelijkheden komen. De optie ‘ruimte om op zondag het geloof te belijden’ is de tweede prioriteit voor inwoners (6,9 punten). We zien dat een minderheid van de inwoners de zondagsrust in religieuze zin belangrijk vindt, maar voor hen is dit wel van bijzonder grote waarde.
- Deelnemers die waarde hechten aan meer mogelijkheden op zondag (naast winkels bijvoorbeeld ook evenementen) gebruiken daarbij drie argumenten het meest: (1) inwoners moeten elkaar keuzevrijheid geven, op dit moment ervaren zij de situatie als onevenwichtig (sommige inwoners kunnen niet naar een winkel als ze dat willen, andere kunnen wel naar een kerk als ze dat willen), (2) activiteiten hebben positieve effecten op de mens, zoals gezondheid, plezier, saamhorigheid en sociale cohesie, en (3) op zondag activiteiten kunnen doen geeft rust in een druk, werkend bestaan.
- Deelnemers die waarde hechten aan rust op zondag wijzen het meest op vier argumenten: (1) de religieuze motivatie (God heeft de zondag als rustdag gegeven), (2) de zorg over lawaai en overlast en daarmee het verdwijnen van rust, (3) de zorg over druk op winkeliers en personeel, en (4) de positieve effecten van rust, zoals ontspanning en onthaasting in een jachtige 24-uurseconomie.
- De resultaten zijn niet zwart-wit. Inwoners van Hoeksche Waard kunnen grofweg worden ingedeeld in vier groepen die de waarden verschillend prioriteren. We zien twee uitgesproken groepen: de ene is

voor maximale keuzevrijheid (22%), de ander voor maximale ruimte voor zondagsrust (15%). We zien ook twee gematigde middengroepen die rekening willen houden met alle perspectieven: de ene wil graag meer keuzevrijheid, maar onder voorwaarden vanuit het idee rekening te houden met elkaar (41%). De andere groep heeft liever rust, maar wil onder voorwaarden ook meer mogelijkheden toestaan (22%).

- Twee van de vier groepen, tezamen een meerderheid van 63%, willen daarmee meer mogelijkheden op zondag. Deze inwoners vinden dat er (onder voorwaarden) ruimte moet zijn om zelf keuzes te maken. De meeste inwoners in de Hoeksche Waard zien dus graag verandering in de huidige situatie. Zij zien graag meer mogelijkheden voor inwoners, winkeliers en organisatoren van evenementen.
- Maar ook een meerderheid (eveneens 63%) wil rekening met elkaar houden. Deze twee groepen willen graag dat inwoners elkaar respecteren en pleiten voor voorwaarden. Dat uit zich onder andere in vele voorstellen van inwoners om voorwaarden te stellen aan meer activiteiten. Deze voorstellen zijn met name gericht op het beperken dan wel voorkomen van overlast. Bijvoorbeeld evenementen en winkelopenstelling op zondag na 12:00, niet in de buurt van kerken, geen lawaai, etc. De wens tot rekening houden met elkaar suggereert ook dat deze twee groepen, een meerderheid dus, geen voorkeur heeft voor de uiterste posities ('maximale keuzevrijheid' en 'maximale ruimte voor zondagsrust').
- Tegelijkertijd blijft het voor een substantiële groep mensen (15% tot 30%) van groot belang dat er voldoende ruimte is en blijft voor inwoners om hun geloof in rust op zondag te belijden.
- De optie 'rekening met elkaar houden' is gedeeld door alle vier groepen. Het belang dat veel inwoners hieraan hechten wijst erop dat zij vinden dat de uiteindelijke keuze niet zomaar een meerderheidsbeslissing kan zijn. Veel inwoners zijn op zoek naar een middenweg waarin water bij de wijn wordt gedaan door zowel de partijen die staan voor volledige keuzevrijheid als de partijen die willen dat op zondag de winkels nooit open kunnen.
- Alle bovenstaande resultaten zijn representatief voor de gemeente Hoeksche Waard op de kenmerken geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en woonplaats.

Inhoud

Management samenvatting	3
1. Introductie	6
2. Welke waarde hechten inwoners aan de acht ideeën over rust en activiteiten op zondag?	10
3. Welke redenen geven inwoners voor hun gekozen prioriteiten?	17
4. Welke vier waardenoriëntaties zijn er?	37
5. Over het onderzoek	44
6. Methodologie & Verantwoording	46
7. Referenties	58

1. Introductie

Over rust en activiteiten op zondag bestaan verschillende ideeën

Inwoners van de gemeente Hoeksche Waard denken verschillend over rust en activiteiten op zondag. In het najaar van 2023 wil de gemeenteraad belangrijke keuzes maken over dit onderwerp. Daarom vraagt het College van Burgemeester en Wethouders aan Populytics, Public Mediation en Perdu Communicatie om – als onderdeel van een breder traject – een raadpleging te houden onder inwoners volgens de methode Participatieve Waarde Evaluatie (PWE).

De essentie van een PWE-raadpleging is dat deelnemers 20 minuten op de stoel van een beleidsmaker, bestuurder of politicus plaatsnemen en het beleidsdilemma ervaren. In een PWE-raadpleging ervaren deelnemers het keuzevraagstuk van een overheid in een online omgeving. In diverse stappen beantwoorden deelnemers de vraag wat zij zouden adviseren als zij in de schoenen van – in dit geval – de gemeenteraad zouden staan.

Het doel van de PWE is om ‘de tekentafel’ en ‘de keukentafel’ met elkaar te verbinden. Enerzijds zien inwoners (de keukentafel) welke afwegingen de beleidsmakers moeten maken. Vanuit dit perspectief laten inwoners in hun advies weten aan de beleidsmakers wat zij het meest belangrijk vinden. Na het deelnemen aan een PWE-raadpleging begrijpen zij de situatie van de beleidsmaker beter. Anderzijds krijgen beleidsmakers (de tekentafel) overzichtelijke adviezen die vanuit duizenden keukentafels zijn gegeven. Een PWE-raadpleging stelt beleidsmakers in staat om hun keuzes zo goed mogelijk te laten aansluiten bij de waarden, voorkeuren en zorgen van inwoners.

De grote kracht van deze methode boven een simpele ja-nee-vraag is dat er ruimte is voor allerlei middenposities (bijvoorbeeld ‘ja, mits’ of ‘nee, tenzij’), dat opties in samenhang worden afgewogen (‘ik vind *dit* belangrijk, maar *óók dat*’) en deelnemers ervaren dat er altijd meerdere kanten aan een vraag zitten. Er zijn namelijk meer relevante en legitieme ideeën over de invulling van de zondag dan alleen winkelopstelling of kerkgang. Denk aan een actief buitenleven, familie en vrienden bezoeken, het algemene idee van een rustig eiland, en rekening houden met elkaar.

De PWE-methode is in Nederland al eerder toegepast voor het opstellen van coronabeleid op de lange termijn (Geijssen et al., 2022; Mouter et al., 2021c). De methode is ook ingezet voor de evaluatie van transportbeleid voor de Vervoerregio Amsterdam (Mouter et al., 2021a) en in het ontwerptraject van de Lelylijn (Mouter et al., 2023b), voor het betrekken van inwoners bij klimaatbeleid (Mouter et al., 2021b) en de energietransitie (Mouter et al., 2021c; 2023a), beleid ter bescherming tegen overstromingen (Mouter et al., 2021d) en het betrekken van burgers bij aanpassingen aan het stelsel medische rijgeschiktheid (Spruit et al., 2021). Een grote en diverse groep burgers deed mee aan deze PWE-raadplegingen. Een ruime meerderheid van de deelnemers is positief over deze participatievorm.

Meer informatie over de PWE-methode is te vinden op: www.tudelft.nl/pwe en www.populytics.nl.

Opzet van de PWE-raadpleging in de Hoeksche Waard

Deze PWE-raadpleging onderzocht welke waarde inwoners van de Hoeksche Waard hechten aan de verschillende ideeën over rust en activiteiten op zondag. De PWE-raadpleging bestond uit drie inhoudelijke delen:

1. Stellingen over levendige dorpen (Wat maakt een dorp levendig voor u?);
2. Keuzetaak: Hoe vindt u dat de zondag in de Hoeksche Waard er in de toekomst uit moet zien? (zie Figuur.1);
3. Stellingen over onder andere zondagsrust, winkels en evenementen.

Figuur.1

Hoe vindt u dat de zondag in de Hoeksche Waard er in de toekomst uit moet zien?

Gebruik de + en - knoppen om punten aan opties te geven.
Verdeel 50 punten. Geef veel punten als u iets belangrijk vindt.

Dan is er ruimte om op zondag evenementen te organiseren	Dan houden inwoners rekening met elkaar	Dan is er ruimte voor inwoners om hun geloof te belijden op zondag
Dan is er ruimte voor inwoners om op zondag samen te komen met familie, vrienden en naasten	Dan is er op zondag ruimte voor betaalde recreatie en toerisme	Dan is er ruimte voor inwoners om op zondag tot rust te komen
Dan is er ruimte voor winkeliers om zelf te kiezen of ze open willen op zondag	Dan is er op zondag ruimte voor een actief buitenleven	

Deelname aan de raadpleging was mogelijk tussen 1 juni en 10 juli 2023. In die periode hebben 18.392 inwoners meegedaan aan één van de twee varianten:

1. *Open raadpleging:* Alle inwoners van 16 jaar of ouder konden meedoen aan de open raadpleging (via de website of op aanvraag een papieren vragenlijst). Dit hebben 14.735 inwoners gedaan. Omdat iedereen die mee *wil* doen mee *kan* doen, vergroot een open raadpleging de **inclusiviteit**. Een open raadpleging trekt typisch gezien meer deelnemers met een uitgesproken mening en/of een expliciet belang bij het onderwerp.

2. *Brief*: 10.000 huishoudens zijn willekeurig geloot uit de gemeentelijke administratie en hebben een brief met een unieke code ontvangen, waarmee zij konden deelnemen aan een aparte versie van de raadpleging. Dit kan bijdragen aan de **diversiteit** van deelnemers. Deze deelnemers zijn actief benaderd wat de kans vergroot dat inwoners hebben meegedaan die niet uit zichzelf meegedaan zouden hebben. Bijvoorbeeld omdat ze een minder sterke mening hebben of omdat ze denken dat hun mening niet van belang is (zelfselectie). In beide gevallen is hun mening niet minder relevant. Aan deze versie hebben 3.657 inwoners meegedaan.

In beide varianten (open en brief) konden deelnemers kiezen uit een korte en een lange versie. In de korte versie maakten deelnemers alleen het tweede inhoudelijke deel, de keuzetaak over de vraag hoe de zondag er in de toekomst uit moet zien. Bij alle resultaten in dit rapport die gaan over de keuzetaak zijn de korte en de lange versie gecombineerd.

In vergelijking met andere raadplegingen hebben bijzonder veel inwoners aan dit onderzoek deelgenomen. In raadplegingen op gemeentelijk niveau zien we typisch maximaal vijf procent van de inwoners ouder dan 16 deelnemen. In dit geval was het ongeveer een kwart van de inwoners van 16 jaar of ouder. 93% van de deelnemers geeft dan ook aan dit thema belangrijk te vinden. In hoofdstuk 5 beschrijven we hoe deelnemers aan het onderzoek de PWE-raadpleging hebben ervaren.

Resultaten en opbouw van dit rapport

De antwoorden van deelnemers zijn op drie verschillende manieren geanalyseerd.

1. Ten eerste geven wij in hoofdstuk 2 een overzicht van de keuzes die deelnemers hebben gemaakt. Aan welke ideeën hechten inwoners van de Hoeksche Waard gemiddeld genomen veel waarde? En waaraan minder? We rapporteren hier allereerst de resultaten van de open raadpleging en de brief. Aanvullend rapporteren we de gewogen resultaten van de brief die als representatieve uitkomsten voor de gemeente Hoeksche Waard gelezen mogen worden.
2. Ten tweede hebben we de geschreven motivaties van deelnemers systematisch geanalyseerd om beter te begrijpen *waarom* inwoners een voorkeur hebben voor een bepaalde waarde. Of waarover zij zich juist zorgen maken. We rapporteren de resultaten in hoofdstuk 3.
3. In hoofdstuk 4 laten we de uitkomst zien van een geavanceerde analyse met een latente klasse clustermodel. Deze methode laat zien welke verschillende groepen Hoeksche Waarders er te onderscheiden zijn. We zien vier groepen die vergelijkbare waarden en prioriteiten delen. Dit noemen we ook wel *waardenoriëntaties*.

De uitkomsten van deze PWE-raadpleging zijn aangeboden aan het Inwonersforum: een groep van circa 20 inwoners van de Hoeksche Waard die willekeurig geloot zijn. Het Inwonersforum kan de resultaten gebruiken bij het schrijven van hun advies aan de gemeenteraad. Op diverse punten geven de resultaten van de PWE-raadpleging aanleiding voor het Inwonersforum om onderling daarover het gesprek aan te gaan. Verspreid door het rapport doen we suggesties voor dit gesprek. Eveneens verspreid door het rapport presenteren we relevante resultaten van de overige stellingen uit deel 3.

Dit rapport besluit met de ervaringen van deelnemers over de PWE-raadpleging in hoofdstuk 5. Ook verantwoordt we uitgebreid de ontwerpkeuzes van de PWE-raadpleging en de verzameling van data in hoofdstuk 6.

Dit rapport beschrijft niet de resultaten van het eerste deel van de raadpleging, de stellingen over levendige dorpen, aangezien dit formeel geen onderdeel was van de vraag. De resultaten hiervan zijn bekend bij Gemeente Hoeksche Waard en op verzoek beschikbaar.

Figuur 2

In dit rapport laten we de resultaten zien van drie populaties/groepen

Open raadpleging

1. Open raadpleging: We rapporteren wat de 14.735 deelnemers aan de open raadpleging belangrijk vinden. We laten zien welke inwoners hebben meegedaan. We zien een diverse groep: alle demografische groepen hebben ruim gereageerd (zie ook Tabel 10 in hoofdstuk 6). Gemiddeld genomen hebben mensen die zelf besluiten aan een (open) onderzoek mee te doen een sterkere mening en/of duidelijker belang. We zien in de resultaten van deze groep dan ook meer uitgesproken keuzes.

Brief

2. Brief: We rapporteren wat de 3.675 inwoners die via de brief hebben deelgenomen belangrijk vinden. We laten zien welke inwoners hebben meegedaan aan deze variant. We zien wederom een diverse groep. Een belangrijk verschil met de open raadpleging is dat deze deelnemers uitgenodigd zijn. Dat verhoogt de kans dat inwoners reageren die dat niet uit zichzelf zouden hebben gedaan. Deze groep is te zien als controlegroep. We zien in de resultaten meer gematigde keuzes.

Brief gewogen

3. Gewogen brief (representatieve uitkomsten): De deelnemers aan de open raadpleging en de brief zijn niet helemaal representatief voor de gemeente Hoeksche Waard op de klassieke demografische kenmerken leeftijd, opleiding en geslacht. We rapporteren daarom ook resultaten die representatief zijn op deze kenmerken plus het kenmerk woonplaats. Daarvoor hebben we de deelnemers aan de brief-versie herwogen. Groepen die ondervetegenwoordigd zijn ten opzichte van een objectieve referentie wegen daarin zwaarder. Groepen die oververtegenwoordigd zijn minder zwaar. Hoofdstuk 6 beschrijft hoe we dat gedaan hebben.

2. Welke waarde hechten inwoners aan de acht ideeën over rust en activiteiten op zondag?

In deel 2 van de raadpleging ('de keuzetaak') beantwoordden deelnemers de vraag hoe de zondag er in de toekomst uit moet zien. We behandelen hier de algemene resultaten: wat denkt de gemiddelde Hoeksche Waarder? We zien ook de eerste verklaringen voor verschillen tussen inwoners.

SAMENVATTING

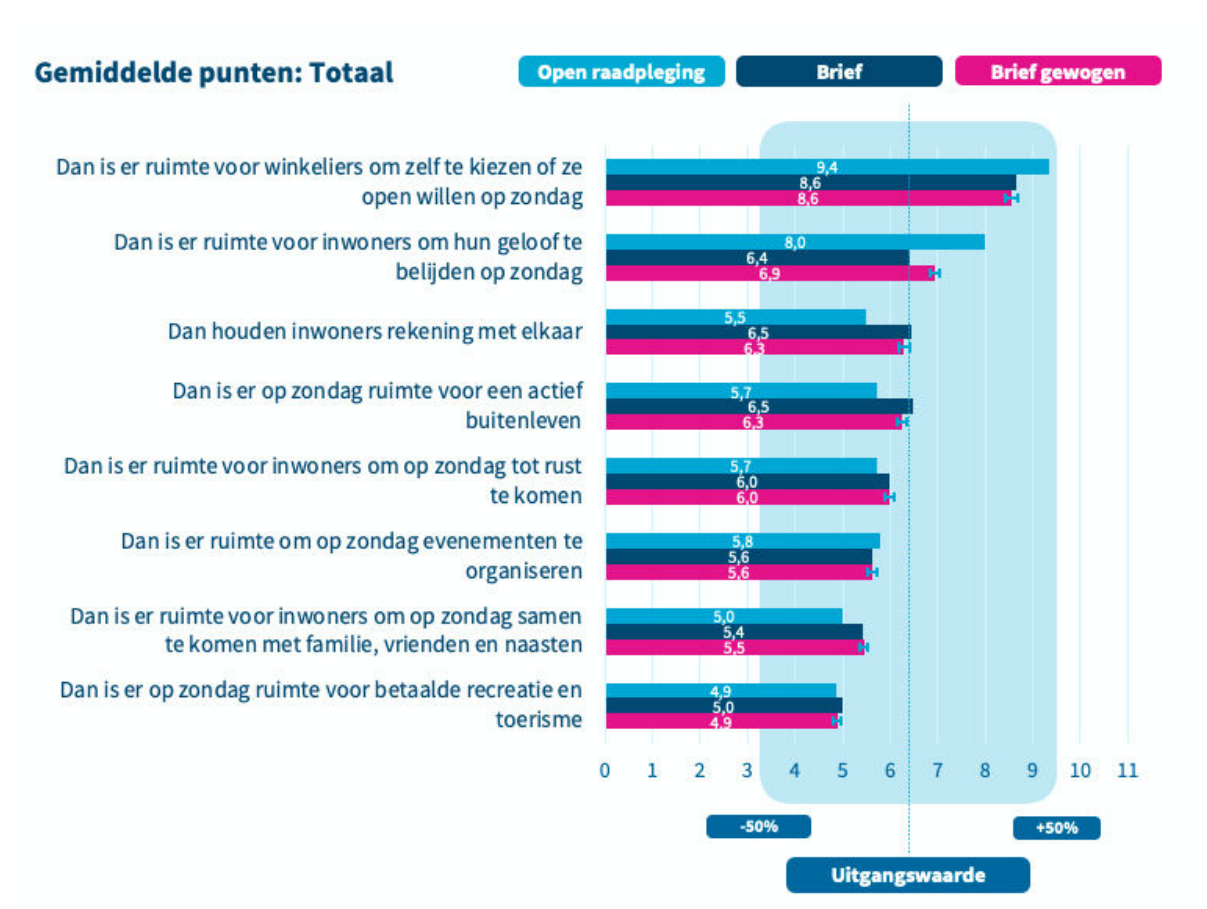
- Bij het verdelen van 50 punten over acht ideeën krijgt de optie 'ruimte voor winkeliers om zelf te kiezen of ze open willen op zondag' gemiddeld genomen de meeste punten (8,6 punten in de gewogen brief, representatieve uitkomst). Een meerderheid van de inwoners van de Hoeksche Waard vindt het belangrijk dat er meer mogelijkheden komen voor winkeliers. Voor evenementen geldt hetzelfde.
- De optie 'ruimte om op zondag het geloof te belijden' is de tweede prioriteit voor inwoners (6,9 punten, gewogen brief/representatieve uitkomst). We zien dat een minderheid van de inwoners dit belangrijk vindt, maar voor hen is dit wel van bijzonder grote waarde.
- Voor beide opties zien we dat een meerderheid in ieder geval 1 punt geeft (70% bij 'ruimte voor winkeliers, 64% bij 'ruimte om het geloof te belijden'). Ook dat is betekenisvol: deze inwoners geven in algemene zin aan dat ze rekening met deze optie willen houden, ook al is het voor henzelf geen groot belang. Dit wordt bevestigd door de observatie dat de optie 'rekening houden met elkaar' de derde prioriteit is (6,3 punten, gewogen brief/representatieve uitkomst).
- Verschillen worden deels verklaard door religie en leeftijd. Meer over verschillende houdingen (waardenoriëntaties) tegenover het thema in hoofdstuk 4.

Wat vindt de gemiddelde inwoner van de Hoeksche Waard?

Algemene resultaten

De PWE-raadpleging laat zien dat inwoners van de Hoeksche Waard twee duidelijke prioriteiten hebben (zie FIGUUR 3). De representatieve uitkomsten van de gewogen brief laten zien dat inwoners 8,6 punten toekennen aan 'ruimte voor winkeliers om zelf te kiezen' en 6,9 punten aan 'ruimte voor inwoners om hun geloof te belijden'. Dit zijn de twee belangrijkste waarden voor inwoners van de gemeente. Het verschil in waardering tussen deze twee opties is statistisch significant. De optie 'rekening houden met elkaar' (6,3 punten) is de derde waarde.

FIGUUR 3

Bij de 14.735 deelnemers aan de open raadpleging zien we dezelfde twee waarden erbovenuit springen. Gemiddeld genomen is 'keuzevrijheid voor winkeliers' voor de meeste deelnemers de belangrijkste waarde (9,4 punten). Voor veel deelnemers is 'ruimte om geloof te belijden' ook een belangrijke prioriteit (8,0 punten).

We zien dat deze waarden hoger zijn dan in de (gewogen) brief. De deelnemers aan de open raadpleging maken meer uitgesproken keuzes. Dit zien we vaker. Open raadplegingen trekken gemiddeld vaker deelnemers die een duidelijke mening en/of een expliciet belang hebben bij het onderwerp.

Met enige afstand tot de twee hoogste prioriteiten in de open raadpleging volgen 'ruimte om evenementen te organiseren' (5,8), 'tot rust komen' (5,7) en 'actief buitenleven' (5,7). Merk op dat [FIGUUR 3](#) de volgorde van prioriteiten aanhoudt van de gewogen brief. De volgorde van prioriteiten in de open raadpleging is dus anders.

De 3.657 respondenten die via de brief hebben deelgenomen verdelen hun punten gelijkmatiger over de opties. Deze deelnemers zijn actief benaderd wat de kans vergroot dat inwoners hebben meegedaan die dat niet uit zichzelf gedaan zouden hebben. Bijvoorbeeld omdat ze een minder sterke mening hebben of omdat ze denken dat hun mening niet van belang is (zelfselectie). In beide gevallen is hun mening niet minder relevant.

In de brief zien we dezelfde twee hoogste prioriteiten als in de open raadpleging, maar met een iets minder uitgesproken puntenverdeling: 'keuzevrijheid voor winkeliers' (8,5 punten) en 'ruimte om het geloof te belijden' (6,4 punten). De optie 'rekening houden met elkaar' is in de brief nu de derde prioriteit (6,5 punten). Relevant om hierbij te benoemen is dat we in de motivaties zien dat veel deelnemers 0 punten hebben gegeven aan deze optie, omdat ze rekening houden met elkaar vanzelfsprekend vinden. We hebben geen deelnemers gezien die zeggen rekening houden met elkaar *niet* belangrijk te vinden. In hoofdstuk 3 gaan we dieper in op de redenen die deelnemers geven voor hun puntenverdeling.

WANNEER IS EEN WAARDE 'BELANGRIJK'?

[DE PWE-RAADPLEGING](#) laat zien dat inwoners van de Hoeksche Waard twee duidelijke prioriteiten hebben (zie [FIGUUR 3](#)). De representatieve uitkomsten van de gewogen brief laten zien dat inwoners 8,6 punten toekennen aan 'ruimte voor winkeliers om zelf te kiezen' en 6,9 punten aan 'ruimte voor inwoners om hun geloof te belijden'. Dit zijn de twee belangrijkste waarden voor inwoners van de gemeente. Het verschil in waardering tussen deze twee opties is statistisch significant. De optie 'rekening houden met elkaar' (6,3 punten) is de derde waarde.

[FIGUUR 3](#) bevat een lichtblauw vlak dat links gemarkeerd is met '-50%' en rechts met '+50%'. Precies in het midden van het vlak staat een lijn. Als deelnemers aan alle acht opties evenveel punten toekennen (en dus alles even belangrijk vinden), dan zou elke optie 6,25 punten krijgen (50 gedeeld door 8). De lijn noemen we de **uitgangswaarde**.

Alle opties die binnen 50% van deze uitgangswaarde zitten zijn in enige mate belangrijk. Om te onthouden:

- Opties die meer dan 3,1 punten scoren (50% *onder* de uitgangswaarde) zijn enigszins belangrijk;
- Opties op of rond de uitgangswaarde van 6,25 punten zijn belangrijk;
- Opties boven 9,4 punten (50% *boven* de uitgangswaarde) zijn bijzonder belangrijk.

Opties die relatief weinig punten krijgen zijn 'ruimte voor evenementen' (5,6 punten), 'samenkomen met familie, vrienden en naasten' (5,5 punten) en 'betaalde recreatie en toerisme' (4,9 punten). Voor weinig inwoners lijken dit de belangrijkste waardes, hoewel we zien dat jongeren (met name niet-gelovige jongeren) evenementen wél belangrijk vinden. Dit past bij het algemene beeld van een relatief rustige gemeente – en inwoners die dat willen behouden. We observeren wel dat de gemiddelde inwoner van de Hoeksche Waard alle opties in enige mate

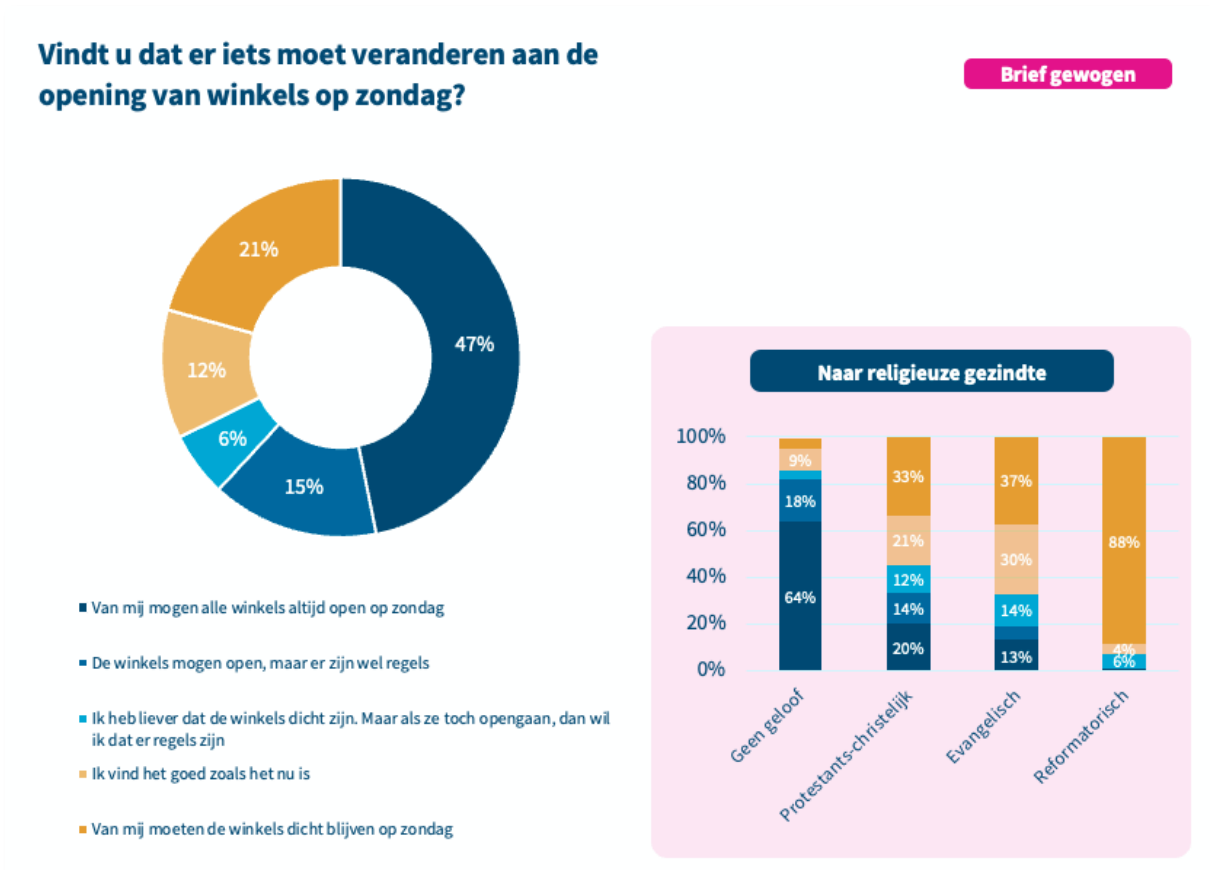
belangrijk vindt (alles meer dan 3,1 punten). En geen van de opties is gemiddeld genomen bijzonder belangrijk (meer dan 9,4 punten).

Inzicht: een meerderheid vindt keuzevrijheid voor winkeliers belangrijk

Achter de gemiddelden kunnen verschillen tussen inwoners schuilgaan. Een optie kan veel punten krijgen omdat veel deelnemers deze een beetje belangrijk vinden. Of omdat wat minder deelnemers deze bijzonder belangrijk vinden. Wat zien we als we op deze manier kijken naar de twee hoogste prioriteiten ('ruimte voor winkeliers' en 'ruimte om het geloof te belijden')?

- Bij de optie 'ruimte voor winkeliers' zien we dat 56% van de inwoners hier meer dan 6,25 punten aan geeft. En ongeveer de helft (47%) geeft meer dan 9,4 punten. Met andere woorden, we zien dat voor een meerderheid van de inwoners meer ruimte voor winkeliers belangrijk is, en bijna de helft voor wie het bijzonder belangrijk is.
- Bij de optie 'ruimte om het geloof te belijden' zien we dat 33% van de inwoners meer dan 6,25 punten geeft. En voor de meeste mensen in deze groep is de waarde ook meteen bijzonder belangrijk: 30% van alle deelnemers geeft meer dan 9,4 punten. Kortom, we zien een wat kleinere groep inwoners voor wie deze waarde desalniettemin van groot belang is.
- Tot slot kijken we naar de inwoners die minstens 1 punt geven aan een van beide opties. Bij de optie 'ruimte voor winkeliers' zien we dat 70% van de inwoners 1 punt of meer geeft. Bij de optie 'ruimte om het geloof te belijden' is dat 64%. Het geven van 1 punt of meer suggereert dat een deelnemer in algemene zin rekening wil houden met deze optie. We concluderen daarmee dat voor beide opties een meerderheid bestaat die daarmee rekening wil houden. Deze bevinding wordt verder gesteund door de resultaten van hoofdstuk 4. Ook [Figuur 4](#), een resultaat van een van de stellingen in het derde deel van de PWE-raadpleging, is consistent hiermee. Op de vraag of evenementen makkelijker moeten kunnen zien we overigens vergelijkbare percentages.

Figuur 4

Inzicht: leeftijd en religie verklaren deels de verschillen

We zien dat Hoeksche Waarders gemiddeld genomen alle opties (enigszins) belangrijk vinden. Tussen groepen kunnen echter wél grote verschillen zitten. We werpen hier een eerste blik op overeenkomsten en verschillen tussen inwoners op basis van geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en religieuze gezindte. Daarvan zijn leeftijd en religieuze gezindte de meest opvallende waar we wat uitgebreider op in zullen gaan. Bij de drie andere kenmerken zien we het volgende:

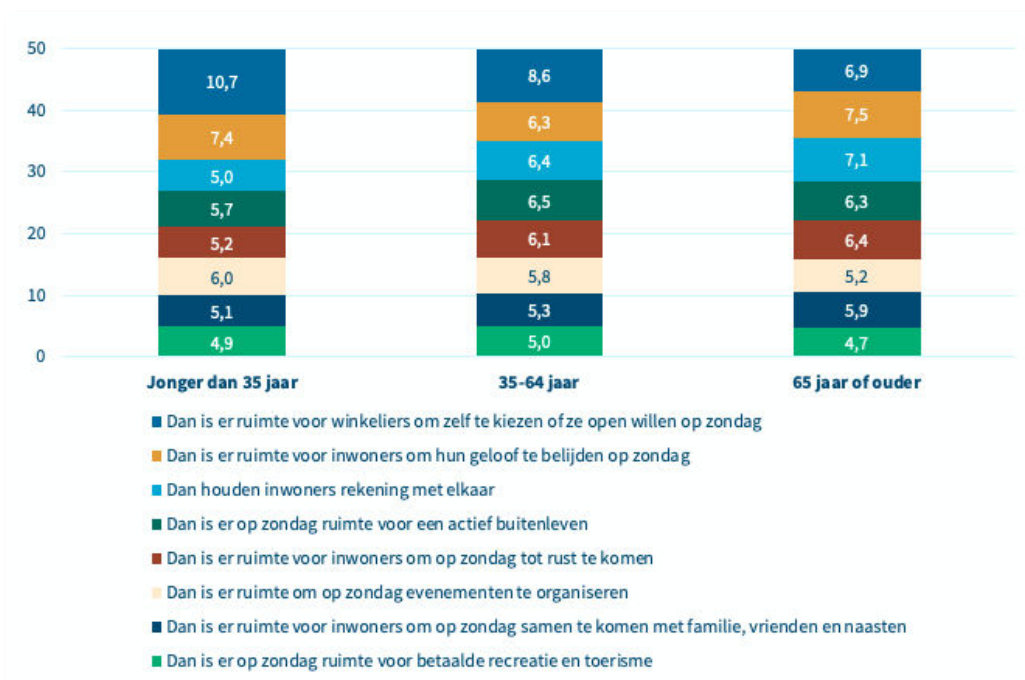
- *Geslacht*: Mannen en vrouwen denken niet significant anders over het vraagstuk. We zien dezelfde prioriteiten zonder extreme verschillen in scores. Mannen en vrouwen hebben op dit thema meer overeenkomsten dan verschillen.
- *Opleidingsniveau*: Gemiddeld genomen hechten hoger opgeleiden het meeste waarde aan keuzevrijheid voor winkeliers (9,7 punten). Lager opgeleiden aan ruimte voor geloof belijden (8,8 punten).
- *Woonplaats*: De meeste woonkernen maken vergelijkbare keuzes als de gemeente in totaal. In Goudswaard, Klaaswaal en Nieuw-Beijerland is de waarde ‘ruimte om het geloof te belijden’ wat sterker aanwezig dan in de andere woonkernen.

Hoofdstuk 4 laat zien dat er vier groepen zijn in de gemeente Hoeksche Waard die een bepaalde houding of waardenoriëntatie delen. We zien dat de eerste verschillen in waardenoriëntaties ontstaan langs leeftijd en religieuze gezindte.

Naar leeftijd: Ouderen hechten meer waarde aan rust, jongeren meer aan evenementen en winkeliers keuzevrijheid geven

FIGUUR 5 laat het gemiddelde aantal punten zien naar leeftijdsklasse. Hier zien we significante verschillen tussen groepen. Zo hechten jongeren tot 35 jaar aanmerkelijk meer waarde aan de optie om winkeliers keuzevrijheid te geven (10,7 punten) dan inwoners die ouder zijn dan 65 (6,9 punten). Dit geldt in het bijzonder voor niet-gelovige jongeren (15,2 punten).

FIGUUR 5

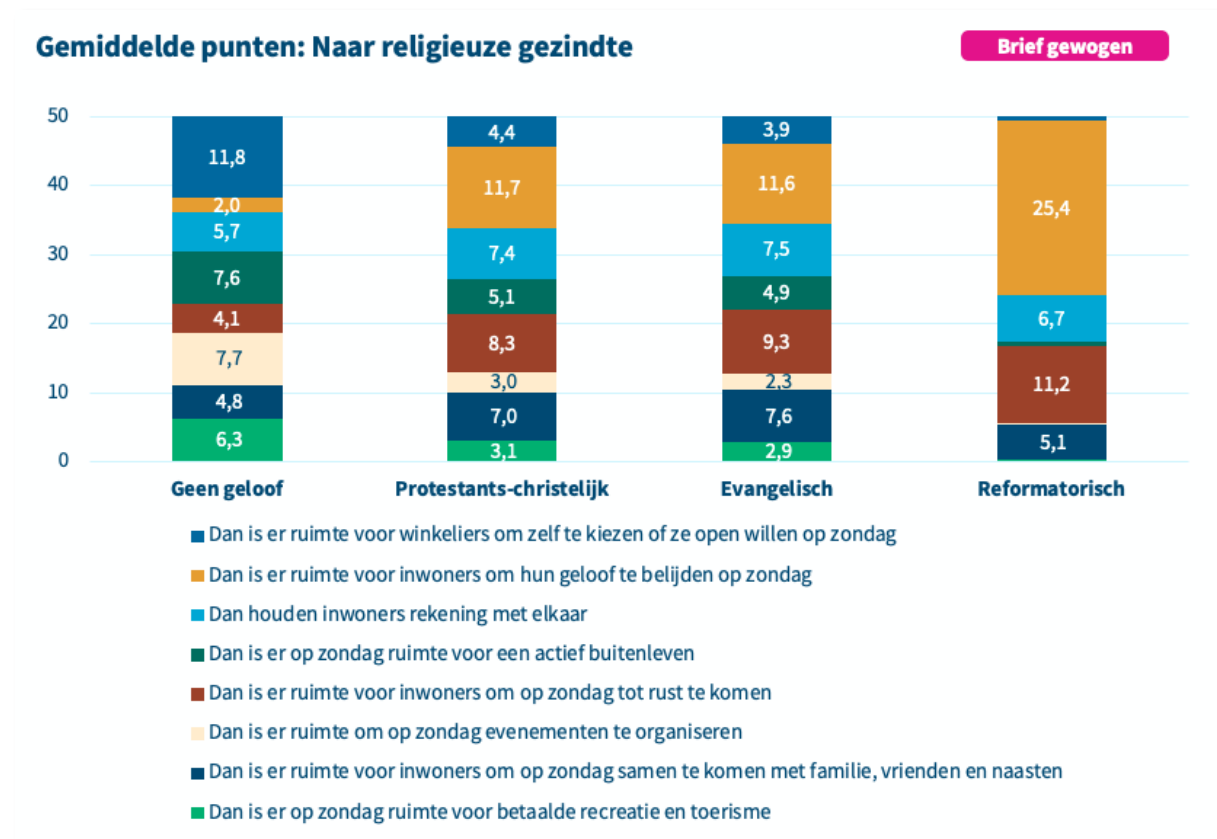
Jongeren tot 35 hechten dan gemiddeld genomen weer evenveel waarde als ouderen aan de optie ‘ruimte om het geloof te belijden op zondag’. Aanvullende analyse laat zien dat de groep jongeren die veel punten geeft aan deze optie bijna uitsluitend bestaat uit jongeren met een religieuze achtergrond. Vooral reformatorische inwoners geven veel punten aan dit principe. Dit geldt zowel voor jongeren als ouderen uit deze groep. We zien dat inwoners met een religieuze achtergrond ongeacht hun leeftijd ongeveer dezelfde waarden uitdrukken.

Voor jongeren tot 35 is de ruimte om meer evenementen te organiseren de derde prioriteit (6,0 punten), waar dat gemiddeld genomen de zesde prioriteit is. Dit zijn weer met name niet-gelovige jongeren. Deze groep kenmerkt zich dus door een sterke voorkeur voor meer keuzevrijheid voor winkeliers en het organiseren van evenementen.

Naar religieuze gezindte: De religieuze achtergrond van inwoners verklaart veel verschillen

Figuur 6 laat de resultaten zien van de inwoners met een protestants-christelijke, evangelische of reformatorische achtergrond, alsmede die van de niet-gelovige inwoners. In de gemeente zijn andere religieuze gezindtes aanwezig maar in (zeer) beperkte mate. Deze laten we hier buiten beschouwing.

Figuur 6

We zien dat reformatorische inwoners zeer uitgesproken zijn in hun keuze. Zij geven vooral veel punten aan de opties voor geloof belijden op zondag (25,4) en tot rust komen (11,2). Ze geven (bijna) geen punten voor winkeliers zelf laten kiezen (0,5), evenementen (0,2) en recreatie en toerisme (0,3).

De protestants-christelijke en evangelische inwoners liggen dicht bij elkaar in hun voorkeuren. Zij zijn meer gematigd. Ook zij hebben een duidelijke voorkeur voor geloof belijden op zondag (respectievelijk 11,7 en 11,6 punten) en tot rust komen (8,3 en 9,3). Maar zij geven ook punten aan winkeliers zelf kiezen laten (4,4 en 3,9). Merk op dat deze waarden boven de ondergrens van 3,1 punten zitten. Zij vinden dit dus in enige mate belangrijk.

Niet-gelovige inwoners hechten veel waarde aan winkeliers zelf laten kiezen (11,8). Zij verdelen hun punten meer over de andere opties, waaronder ook tot rust komen (4,1) en geloof belijden (2,0). Hoofdstuk 3 laat zien dat meerdere deelnemers weinig punten geven aan de optie 'ruimte om het geloof te belijden', omdat zij dat als recht zien in Nederland. Zij stellen dat dit altijd moet en zal kunnen.

3. Welke redenen geven inwoners voor hun gekozen prioriteiten?

Waarom kennen deelnemers aan sommige opties veel punten toe? Of weinig? Voor elk van de acht opties uit de keuzetaak beschrijven we de meest gegeven argumenten.

SAMENVATTING

- We zien een aantal argumenten herhaaldelijk terugkomen. Deelnemers die waarde hechten aan meer mogelijkheden op zondag wijzen het meest op drie argumenten: (1) we moeten elkaar keuzevrijheid geven, op dit moment is de situatie onevenwichtig, (2) activiteiten hebben positieve effecten op de mens zoals gezondheid, plezier, saamhorigheid en sociale cohesie, en (3) op zondag activiteiten kunnen doen geeft rust in een verder druk werkend leven.
- Deelnemers die waarde hechten aan rust op zondag geven vaak vier argumenten: (1) de religieuze motivatie (God heeft zondag als rustdag gegeven), (2) de zorg over lawaai en overlast en daarmee het verdwijnen van rust, (3) de zorg over druk op winkeliers en personeel, en (4) de positieve effecten van rust, zoals ontspanning en onthaasting in een jachtige 24-uurseconomie.
- Bij meerdere opties zien we dat deelnemers weinig of zelfs 0 punten geven, maar hun motivaties tonen aan dat ze de optie toch belangrijk of vanzelfsprekend vinden. Dat geldt voor ‘ruimte om het geloof te belijden’ (weinig punten, want dat is een recht in Nederland), ‘rekening houden met elkaar’ (is een principe, doen we op alle dagen, niet alleen op zondag), en ‘samenkomen met familie, vrienden en naasten’ (kan ook op alle dagen, is geen rol van de gemeente).

DE STEM VAN 2.400 INWONERS

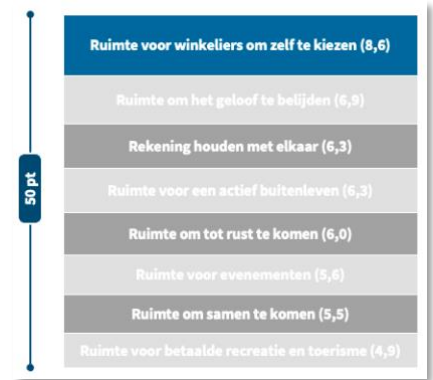
We hebben van 2.400 willekeurig geselecteerde deelnemers uit de brief én de open raadpleging de motivaties gelezen bij hun keuzes. Dit geeft inzicht in het waarom achter hun keuzes. In deel 2 van de PWE-raadpleging konden deelnemers optioneel hun puntenverdeling motiveren. Deelnemers noemen – in verschillende persoonlijke bewoordingen – vaak vergelijkbare argumenten. We hebben de meest voorkomende argumenten een code gegeven. Het betreft typisch tien tot vijftien argumenten per optie. We laten de meest genoemde argumenten zien binnen een optie als mensen veel, dan wel weinig punten geven.

★ (0 tot 5% van de getelde argumenten)   ★★ (5 tot 10%)   ★★★ (10 tot 15%)   ★★★★ (15 tot 20%)   ★★★★★ (20% of meer)

1. Dan is er ruimte voor winkeliers om zelf te kiezen of ze open willen op zondag

Waarom geven inwoners veel of weinig punten?

Tabel 1 beschrijft de argumenten die het meest gegeven zijn bij deze optie. De wens tot keuzevrijheid speelt een belangrijke rol voor inwoners die veel punten aan deze optie geven. Daarmee bedoelen deelnemers zowel keuzevrijheid voor de winkelier, als keuzevrijheid voor inwoners om gebruik te maken van het aanbod. In een vrij typische reactie zegt een deelnemer:

“Mensen die niet willen winkelen of boodschappen willen doen op zondag zijn dat niet verplicht! Maar een ander moet de keuze hebben om dat wel te willen doen”

Deze reactie toont een aanname die veel deelnemers maken. Veel deelnemers geven aan – ook bijvoorbeeld bij de opties over evenementen en recreatie – dat andere inwoners geen gebruik *hoeven* te maken van deze mogelijkheden. In de ogen van deze deelnemers hebben andere inwoners, met name gelovigen, op dit moment wél keuzevrijheid om bijvoorbeeld een kerk te bezoeken, maar zichzelf niet. Zij veronderstellen daarbij dat de keuzevrijheid van gelovigen niet in het geding komt als er meer mogelijkheden of activiteiten zouden zijn op zondag.

Deelnemers geven daarbij vaak expliciet aan dat winkels niet noodzakelijk open moeten. Het bieden van de keuzevrijheid is hun primaire zorg.

Ik vind dat de winkeliers zelf moet kunnen bepalen of hij open wil op zondag. Nu gaan veel bewoners naar omliggende gemeentes om op zondag te shoppen.”

“Winkeliers kunnen zelf best bedenken wat bij hun gemeente past. Ik zou hen graag de ruimte geven om hun ondernemerschap daadwerkelijk op te pakken zonder beknot te worden door de gemeente”

Ook zien veel deelnemers meer mogelijkheden voor winkeliers als iets dat in deze tijd past.

“Er zijn genoeg steden waar gelovigen hun geloof kunnen belijden naast een evenement/open winkels op de zondag, dus ik denk dat dat hier ook zou kunnen.”

De deelnemers die weinig punten geven aan deze optie halen meerdere argumenten aan, allemaal in ongeveer gelijke mate. De motivatie op religieuze grond komt veel terug, waarbij deelnemers zowel naar zichzelf, naar andere inwoners, en naar winkeliers refereren.

“Ook voor winkeliers is deze zondag als rustdag bevolen in Zijn Woord.”

“De zondag is een dag waarop God centraal staat, dan hoef ik geen boodschappen te doen.”

Deelnemers geven aan zich zorgen te maken over de mogelijke druk op winkeliers, op hun personeel, en druk op mensen in een jachtige tijd.

“Door de 24 uur economie moet er altijd maar gewerkt worden. Ieder mens heeft rust nodig. Zes dagen per week kan er van alles worden gedaan, laat er dan één dag per week rust zijn. Voor iedereen, of mensen nu gelovig zijn of niet.”

“De economie draait al 24 uur! Begrijp niet waarom dat dan ook nog 7 dagen in de week moet de mensen zijn al zo gestrest. Gun alle winkeliers/medewerkers ook een rustdag.”

Tabel 1

Argument bij veel punten	Frequentie	Argument bij weinig punten	Frequentie
Ja, het moet geen verplichting zijn, maar geef de winkelier keuzevrijheid	★★★★	Nee, want we moeten de zondagsrust bewaren (religieuze motivatie)	★★
Ja, deze situatie doet geen recht meer aan deze tijd en deze bevolking. Elders kan/mag het ook.	★★★	Nee, want het leidt tot druk op het personeel en (vooral kleinere) winkeliers	★★
Ja, want je mag anderen hierin niet beperken. Geef de inwoner keuzevrijheid	★★	Nee, een rustdag is goed voor iedereen in een jachtige tijd	★★
Ja, want openstelling geeft juist rust en ruimte, de rest van de week is al zo druk. Belang van werkende mensen	★★	Nee, het kan al, het is genoeg. Je kan je boodschappen op andere dagen doen	★★
Ja, dat versterkt de concurrentiepositie van onze ondernemers	★★	Nee, dan verdwijnt de rust die ik zo waardeer	★

Voorwaarden

Veel deelnemers pleiten voor meer keuzevrijheid voor winkeliers, maar willen daar wel voorwaarden aan verbinden bijvoorbeeld vanuit het idee rekening met elkaar te houden of de rust op het eiland te bewaren.

“Op zijn minst zou een supermarkt open moeten zijn. Nu moet ik rijden naar een andere gemeente wat weer voor extra drukte op de weg zorgt.”

“Winkeliers mogen wat mij betreft de keuze krijgen, maar we wonen wel in een dorp met, hoop ik, zekere zondagrust, het moet niet de kant opgaan van een stad.”

“Willen winkeliers open op zondag... dan moeten zij dit zelf weten. Punt is wel dat de mensen die op zondag naar de kerk willen, deze winkeliers NIET gaan boycotten en dat zij niet meer doordeweeks bij de winkel inkopen gaan doen vanwege het feit dat zij geopend zijn op zondag.”

“De voorkeur is om de winkels op zondag gesloten te houden, behalve misschien onze grootste plaats (Oud-Beijerland). Als er dan persé gewinkeld moet worden op zondag dan kan dit alsnog in de Hoeksche Waard. Andere optie is om alle winkeliers 1x per maand toestemming te geven om open te gaan tot 17:00 uur.”

2. Dan is er ruimte om het geloof te belijden op zondag

Waarom geven inwoners veel of weinig punten?

Het meest gegeven argument door deelnemers die veel punten geven aan deze optie draait om de (vrijheid) van geloof als belangrijk principe of grondrecht. Zowel inwoners met een gelovige achtergrond als een niet-gelovige achtergrond noemen dit argument.

“Een ieder moet het recht hebben om zijn haar geloof te belijden.”

“Ook gelovigen hebben hun rechten.”

“Zondag is een vrije dag die door iedereen ingevuld moet kunnen worden zoals hij of zij dat wil. Ondanks dat ik niet gelovig ben, is dit onderdeel voor sommige inwoners belangrijk. Vandaar dat ik het belangrijk vind dat ook dit onderdeel mogelijk zou moeten zijn.”

Ook de religieuze motivatie is voor veel deelnemers een reden om veel punten te geven.

“De zondag is een rustdag door God ingesteld waarbij de kerkgang een zeer belangrijke rol vervult.”

“Wij zijn kerkelijk zoals u kunt raden en het is door de enorme hectiek belangrijk dat één dag per week rust wordt genomen incl. gelegenheid om naar de kerk te gaan.”

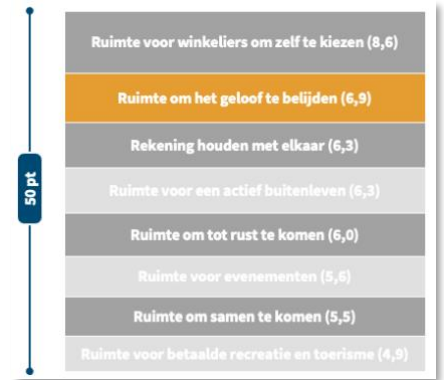
Geen enkele deelnemer die wij hebben geanalyseerd betwist de vrijheid om het geloof te kunnen belijden. Dit is zoals we zagen dan ook het meest genoemde voor-argument. Dat is voor veel deelnemers echter tegelijk een reden om weinig punten aan deze optie te geven: deelnemers die vinden dat er momenteel genoeg ruimte is om dat recht uit te oefenen. En dat de uitoefening van dat recht andere inwoners niet onnodig mag beperken.

“Dat mag op elke dag van de week. Op ieder moment en in elke situatie”

“Kan men toch al”

“Ik begrijp dat het belijden van het geloof voor delen van de bevolking uit de Hoeksche Waard belangrijk is, hier is dan ook alle ruimte voor. Het kan mijns inziens niet zo zijn, dat het leven van andere mensen aangepast moet worden omdat een groep hier anders aanstoot van kan nemen. Inclusief is inclusief, dat werkt niet als men meet met twee maten.”

Voor veel niet-gelovigen voelt de situatie als onevenwichtig. Zij zeggen niet de keuzevrijheid te hebben om een winkel te bezoeken op zondag, maar gelovigen wel de keuzevrijheid om een kerk te bezoeken. Veel deelnemers veronderstellen ook dat deze keuzevrijheid voor gelovigen niet wordt ingeperkt als er meer winkels open zouden zijn.

“Beëindiging van verplichte sluiting van o.a. winkels hoeft dit niet in de weg te staan.”

Tabel 2

Argument bij veel punten	Frequentie	Argument bij weinig punten	Frequentie
Ja, dit moet natuurlijk kunnen. Dat is ieders eigen keuze	★★★★	Ja, maar die ruimte/keuzevrijheid is er al (genoeg). En blijft als er activiteiten zijn of winkels openen	★★★★
Ja, want geloof belijden hoort bij de zondag. Zondag is de rustdag (religieuze motivatie)	★★★	Ja, en die ruimte moet twee kanten op werken	★★★
Ja, niet voor mij, maar je moet elkaar respecteren (rekening houden met)	★★★	Nee, zondagsrust is een achterhaald idee	★
Ja, want (vrijheid van) geloof is belangrijk	★★	Nee, want ik wil niet beperkt worden door gelovigen (negatief sentiment)	★
Ja, want dat is een recht en traditie. Zo gaat het al jaren	★		

Voorwaarden

Deelnemers noemen diverse manieren waarop er balans zou kunnen zijn. Rekening houden met kerktijden is daarbij het meest genoemd.

“Het is iig fijn als er niet gelijktijdig aan kerktijden evenementen zijn of winkels open, dat geeft toch wat extra rust.”

“Een kerkdienst mag niet verstoord worden door lawaai, of overlast van wat dan ook. Houd rekening met kerktijden in het dorp. Welk geloof ook, verdient respect.”

“Bij het eventueel organiseren van evenementen op zondag lijkt het me logisch om rekening te houden met de kerktijden in de ochtend.”

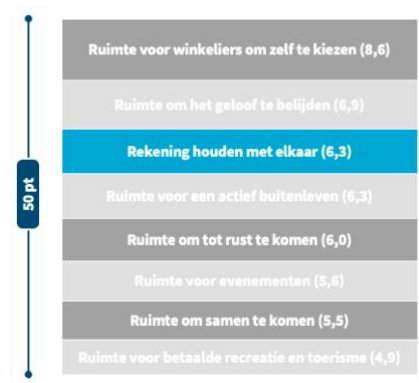
“Als thuis blijft moet er geen radio of TV hard staan zodat de burens er geen last van hebben als die hun geloof met wat familie en vrienden willen belijden”

“Dat moet kunnen, maar kan naar mijn idee ook altijd. Je kan er voor kiezen om winkels en evenementen pas na kerktijd +- 12 uur in de middag, te laten openen”

3. Dan houden inwoners rekening met elkaar

Waarom geven inwoners veel of weinig punten?

We zien dat voor veel deelnemers rekening met elkaar houden een vanzelfsprekend principe is. Het meest gegeven argument ('dat moeten we toch elke dag doen?') is gelijk ook een reden voor sommige om *weinig* punten toe te kennen aan deze optie. Er zijn geen andere 'tegenargumenten' gegeven. Dat deze optie dus niet bij alle inwoners veel punten krijgt, betekent niet noodzakelijk dat ze het niet belangrijk vinden, maar kan er juist op wijzen dat ze het vanzelfsprekend vinden.

“We moeten niet alleen op zondag rekening met elkaar houden.”

“Je moet altijd rekening houden met elkaar ongeacht dag of geloof.”

Op welke manier houden inwoners al rekening met elkaar? We zien dat met name niet-gelovige deelnemers met diverse voorbeelden aangeven rekening te houden met gelovige mede-inwoners. Het omgekeerde argument is echter veel minder frequent. We zien met andere woorden minder gelovige inwoners die expliciet aangeven rekening te houden met wensen van niet-gelovigen.

“Als mensen liever niet willen dat we bijvoorbeeld een heg snoeien op zondag houden we hier zeker rekening mee, door het op een andere dag te doen. Het is belangrijk om respectvol met elkaar om te gaan”

“Hoewel mijn voorkeur er naar uit gaat God te belijden op de zondag dienen we met elkaar respect te hebben voor de keuzes van elke bewoner. Rekening houden met elkaar en elkaars wensen is hierin belangrijk.”

Rekening houden met elkaar moet wel van twee kanten komen, zeggen veel deelnemers.

“Dat moet sowieso, zowel vanuit de ene kant als de andere kant.”

“In een samenleving is het altijd belangrijk om elkaar te respecteren. Het is altijd een beetje geven en nemen.”

“Er mogen geen mensen zich beperkt voelen door de geloofsbeleving van anderen. Van beide kanten moet er tolerantie voor elkaars beleving zijn.”

Tabel 3

Argument bij veel punten	Frequentie	Argument bij weinig punten	Frequentie
Ja, dat moeten we elke dag doen. Rekening houden met elkaar is een gegeven of een principe.	★★★★★	Ja, we moeten altijd rekening houden met elkaar, ongeacht dag of geloof	★★

Ja, want we moeten elkaar respecteren en liefhebben	★★★★	-
Ja, wij houden rekening met gelovigen, maar rekening houden met elkaar gaat twee kanten op.	★★★★	-
Ja, we willen rust (algemeen). Geen lawaai en verhuftering	★★★	-
Ja, anderen moeten rekening met onze zondagsrust (religieuze motivatie)	★★	-

Voorwaarden

Rekening houden met elkaar kan op verschillende manieren, zo laten enkele genoemde voorwaarden zien. Een deelnemer stipt aan dat rekening houden met elkaar betekent dat een ander diens keuzevrijheid behoudt.

“Vooral met je burens. Lijkt me vanzelfsprekend”

“Ik kan begrijpen dat geluidsoverlast (muziek) misschien op zondag voor de sommige religieën vervelend kan zijn. Maar daar kan rekening mee worden gehouden door het in het buitengebied van Puttershoek te houden, bv. de Binnenmaas.”

“Je hoeft niet elke zondag een evenement te organiseren verdeel het!”

“Binnen de gemeente is het wenselijk om per buurtschap of deelgemeente dezelfde regels te hanteren. Regels loslaten of juist aan lokale partners laten is minder controleerbaar”

“Activiteiten moeten niet zodanig inbreuk maken op de privacy dat er van rust en eigen keus geen sprake meer is.”

4. Dan is er ruimte voor een actief buitenleven

Waarom geven inwoners veel of weinig punten?

Het meest gegeven argument concentreert zich op de voordelen van een actief buitenleven. Deelnemers noemen onder andere gezondheid, verbinding en plezier.

“Buiten activiteiten gezond voor iedereen”

“Door actief buiten te zijn in welke vorm dan ook vermindert stress”

“Wat is er heerlijker dan buiten wandelen, fietsen, sporten e.d.”

“Naar buiten gaan, elkaar ontmoeten en wellicht samen doen. Balsem voor de ziel en goed om elkaar te leren kennen en bij elkaar betrokken te raken.”

Meerdere deelnemers leggen de link met het belangrijke thema ‘rust’ in de raadpleging en, in het verlengde daarvan, ontspanning. Zij beargumenteren dat een actief buitenleven juist ook rust en ontspanning voor hen kan opleveren. Rust is voor veel inwoners een belangrijke en wellicht verbindende waarde. De invulling daarvan kan dus echter verschillen.

“Buitenleven is voor veel mensen een vorm van ontspanning en daarom belangrijk om toe te staan”

“Naar buiten gaan, maar zonder allerlei vormen van betaald vermaak, past in mijn optiek bij uitrusten. De zondag is voor mij een rustdag, maar hoeft niet persé 'stilzitten' te betekenen.”

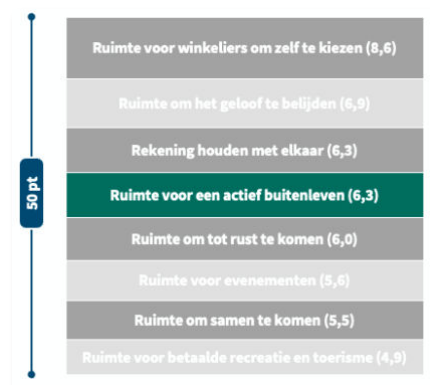
“We zijn met veel verschillende mensen. Zo is er voor iedereen wel wat.”

Deelnemers die weinig punten geven beargumenteren dat onder andere vanuit religieuze motivatie.

“Een actief buitenleven juich ik van harte toe, maar dat kan ook op andere dagen van de week.”

“zondag is voor ons dag van rust, bezinning, naar elkaar omzien en ook genieten van de natuur. Maar niet met (betaalde) activiteiten. Wel gaan we wanden of fietsen om te ontspannen.”

“God geeft ons een dag waarop we kunnen rusten. Dan moeten we die dag niet gebruiken voor allerlei andere dingen, waardoor we alsnog geen rust hebben.”

TABEL 4

Argument bij veel punten	Frequentie	Argument bij weinig punten	Frequentie
--------------------------	------------	----------------------------	------------

Ja, want het is goed, gezond, gezellig. Buiten zijn betekent voor veel mensen rust en ontspanning	★★★★★	Nee, dat kan al. En/of ook op andere dagen van de week	★★
Ja, want keuzevrijheid. Dit moet mogelijk zijn. Vrijheid van dwang en beperking. Vul zondag in zoals je wilt	★★★★	Nee, want dat hoort niet bij de zondag (religieuze motivatie)	★★
Ja, namelijk... (gevolgd door concrete buitenactiviteiten)	★★	Nee, want dat kan de rust verstoren	★
Ja, want zondag is juist een geschikte dag voor veel (werkende) inwoners	★★	-	-
Ja, onder voorwaarden (gevolgd door suggesties)	★★	-	-

Voorwaarden

Ook hier noemen deelnemers voorbeelden en voorwaarden, waarvan het voorkomen van overlast de belangrijkste is.

“Zonder overlast voor andere te geven is sporten (zeker individueel) prima. Er is ook genoeg plaats buiten of aan de rand van het dorp zonder dat anderen daar past hebben.”

“Door de polder rijden zonder dat er een vrachtverkeer is.”

“In beperkte mate zodat rust blijft”

“Dat is gezond en ook is zondag een moment waarop daar tijd voor is. Het lijkt me goed als de gemeente vooral inzet op de natuur op de HW promoten als een goede plek om op zondag actief buiten te zijn, maar wel rust te hebben. Zondag als dag om bij te komen lijkt me een mooie constructie, dus ik bedoel daarmee niet grote sportwedstrijden ook op zondag organiseren.”

“Buitenleven is belangrijk, zolang er geen geluidsoverlast is.”

“Prima, zolang het geen lawaai maakt”

5. Dan is er ruimte voor inwoners om op zondag tot rust te komen

Waarom geven inwoners veel of weinig punten?

Rust is belangrijk voor veel inwoners van de gemeente Hoeksche Waard. We zien deze waarde bij alle groepen, zowel gelovige als niet-gelovige. Alleen voor jongeren geldt dit gemiddeld genomen in iets mindere mate. Veel inwoners vinden het belangrijk dat de mogelijkheid er is en blijft.

“Die ruimte zou er altijd moeten zijn”

“Iedereen moet op zijn of haar manier tot rust kunnen komen”

Rust is belangrijk voor het individu (onthaasten in jachtige tijden) en voor de gemeente (de identiteit van een rustig eiland is breed gedragen). Inwoners gunnen elkaar rust.

“Deze ene dag in de week moeten we echt koesteren als vrije dag. Let op het aantal burnouts, gestrande huwelijken e.d. Veelal is dit terug te leiden tot te weinig rusttijd. Het is essentieel voor de samenleving en voor de zorg om rust te hebben. En de zondag is daar bij uitstek de dag voor, ook gezien de historie.”

“Zeker voor winkeliers met heel weinig personeel of een eenmanszaak, is het geen luxe om op zondag even rustig aan te doen.”

“Het leven is hectisch genoeg. Het rad blijft maar draaien en doordraaien. Ik denk dat het voor iedereen belangrijk is om een rustpunt in je leven in te bouwen. Dat zou op elke dag kunnen, maar in de hectiek van het leven is een vast punt in de week erg belangrijk, naar mijn mening.”

“24 x 7 economie is voor niemand goed.”

“Heerlijk toch, lekker wandelen, fietsen, genieten van het buitenleven. Rust.”

“Een dag per week rustig aan doen en genieten van de rust en natuur in de Hoeksche Waard.”

Ook de meer directe religieuze motivatie komt vaak terug:

“Zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen, maar de zevende dag is de sabbat des Heeren uw God, dan zult gij geen werk doen..”

“Zondag is een rustdag voor de mensen om GOD te dienen. De Heere heeft zelf de rustdag ingevoerd”

Veel deelnemers geven echter aan dat er naast rust ook activiteiten plaats moeten kunnen vinden. Voor veel deelnemers zijn activiteiten juist ook een vorm van rust en ontspanning, zo zagen we onder andere al bij de

optie over ‘actief buitenleven’. Ook een boodschap kunnen doen op zondag geeft meerdere inwoners rust. Zij ervaren daar niet altijd genoeg tijd voor te hebben op de andere dagen door hun werk en/of gezinsleven.

“Ieder op zijn eigen manier, voor de een is dat tijdens een kerkdienst en voor de ander is dat shoppen”

“Belangrijk om tot rust te komen, dat is voor iedereen anders maar zo belangrijk. Dat je dan ook echt thuis of in de buurt de rust hebt en geen afleiding hebt van winkels, evenementen, grasmaaier, klussen, muziek etc”

Een argument om weinig punten te geven rust op de veronderstelling dat de rust in de gemeente toch wel bewaard blijft, ook als er meer activiteiten zijn. We zien daarbij weer een aanname van deelnemers over keuzevrijheid: inwoners die rust willen, hóéven niet mee te doen. Zij kunnen die rust ergens opzoeken, ook als er activiteiten zijn.

“Je hebt altijd een keus. Je hoeft niet aan een activiteit mee te doen als je dat niet wil. Je kan zelf ook gewoon tot rust komen ook als er activiteiten worden georganiseerd. Dan kies je ervoor om niet mee te doen.”

“Tot rust komen op zondag kan toch ook gewoon maar dat komt ook uit jezelf. Heb hier geen punten aan gegeven omdat je dit als mens prima zelf kan organiseren.”

“Er is altijd ruimte voor inwoners om tot rust te komen. Dat heeft weinig tot niets te maken met of er winkels open zijn of betaalde activiteiten. Het is aan een ieder voor zich wat hij/zij zelf wil.”

“Lijkt mij dat die keuze er kan zijn samen met de andere mogelijkheden.”

Tabel 5

Argument bij veel punten	Frequentie	Argument bij weinig punten	Frequentie
Ja, want rust is goed voor iedereen in een jachtige, drukke tijd	★★★★★	Nee, dat bepalen mensen / bepaal ik zelf. Niet de gemeente. Mijn eigen individuele verantwoordelijkheid	★★★
Ja, maar er moeten ook activiteiten mogelijk zijn op zondag. Je hebt een keuze om niet deel te nemen	★★★	Nee, die ruimte is er al. En de rust zal er echt wel zijn – ook als er meer activiteiten zijn	★★
Ja, maar rust kan voor iedereen iets anders betekenen. Of op een andere dag	★★★	-	
Ja, dat moet (altijd) kunnen. Er moet de mogelijkheid tot rust zijn voor wie daar behoefte aan heeft	★★	-	
Ja, in de betekenis van zondagsrust (religieuze motivatie)	★★	-	

Voorwaarden

We zien bij met name gelovige deelnemers de vrees dat de rust verloren gaat als er meer activiteiten op zondag zijn – thuis, in de kerk en/of op straat. Een regelmatig genoemde voorwaarde draait weer om rekening houden

met elkaar. Activiteiten moeten kunnen, maar zonder overlast voor anderen. Bewaar de rust, maar geef elkaar ruimte. Ook dit zagen we bij de optie 'actief buitenleven'.

“Hou er rekening mee dat motormaaiers/bladblazers enz. veel irritatie geven.”

“Rust is belangrijk, maar zonder overlast voor anderen moet iedereen dit zelf kunnen invullen.

“Rust is belangrijk, Maasdam wordt te lawaaiërig tegenwoordig, vrachtverkeer weren uit de dorpskern

“Ik respecteer de waarde die sommige mensen hechten aan zondagsrust. Maar dit is de Hoeksche Waard, niet een grote stad. Door winkels de vrijheid te geven, en recreatie open te stellen, kan ik me echt niet voorstellen dat het nu ineens een dolle boel wordt op zondag. En de gemeente zal altijd de controle houden over evenementen.”

6. Dan is er ruimte om op zondag evenementen te organiseren

Waarom geven inwoners veel of weinig punten?

Net als bij een actief buitenleven noemen veel deelnemers het argument dat evenementen tot iets positiefs leiden. Het is ontspannend en gezellig. Goed voor de saamhorigheid en sociale cohesie. Deelnemers leggen ook de link met een andere keuze-optie: de ruimte om samen te komen met familie, vrienden en naasten. Evenementen zijn een manier voor sommige deelnemers om dat te doen.

“Ik vind het belangrijk dat er genoeg activiteiten en leuks te doen is. Dit zorgt ook voor een goede relatie onderling en kan ervoor zorgen dat jongeren ook meer met elkaar klikken en bij elkaar komen.”

“Goed voor de saamenhorigheid en toerisme. Dus werkgelegenheid.”

“Zondag is een heerlijke dag om wat leuks te gaan doen met vrienden/familie en te genieten van het weer”

Bij deze keuze-optie komt het argument van levendigheid en aantrekkelijkheid van het eiland nadrukkelijk naar voren.

“Fijn als er gezellige dingen te doen zijn en zou ook goed zijn als er voor jongeren meer leuks is op dit eiland”

“Lijkt me heel goed om de Hoeksche Waard op de kaart te zetten en te houden. Nu moeten (vooral) jongeren de Hoeksche Waard verlaten om op zondag naar een evenement te gaan.”

“Zorgt voor meer "reuring " en is goed voor de middenstand.”

“Ja dit zou de levendigheid in de Hoeksche Waard bevorderen. Denk ook aan de jeugd bevorderen met cultuur en muziek.”

“Dan is het geen dooie boel op dorp”

Argumenten die deelnemers geven bij weinig punten zien we ook bij andere opties terug: evenementen zouden de rust kunnen verstoren, ze kunnen op andere dagen, en ze passen niet bij de religieuze invulling van de zondag.

“De zondag is een dag geheiligd door God, en hoort in zijn dienst besteed te worden. En daar passen geen evenementen bij.”

“6 dagen om deze evenementen te organiseren, dan is het niet nodig om dit op de zondag te doen. Organiseer deze op de andere dagen zodat iedereen er aan deel kan nemen.”

“Ik denk dat dit onnodig de rust zou verstoren.”

Tabel 6

Argument bij veel punten	Frequentie	Argument bij weinig punten	Frequentie
Ja, want evenementen zijn leuk, gezellig, spannend en gezond (waarde van evenementen)	★★★	Nee, omdat evenementen al snel de (fysieke) rust verstoren	★★
Ja, onder voorwaarden (gevolgd door concrete voorbeelden)	★★★	Nee, dit kan op andere dagen (dan kan zondag een rustdag blijven)	★★
Ja, want dat vergroot de aantrekkelijkheid/levendigheid voor inwoners (m.n. jongeren)	★★★	Nee, want evenementen passen niet bij de zondagsrust (religieuze motivatie)	★★
Ja, het moet mogelijk zijn	★★	Nee, omdat mensen dan niet tot rust komen	★
Ja, want voor veel inwoners is zondag de enige dag voor evenementen	★★	-	-

Voorwaarden

Van de acht keuze-opties zien we hier de meeste voorwaarden en voorbeelden genoemd worden. De voorbeelden drukken een duidelijk beeld uit van een kleinschalig type evenement passend bij het huidige karakter van de Hoeksche Waard. Het beperken van overlast is de belangrijkste zorg.

“Kleinschalige evenementen, denk aan een boekenmarkt, kunnen uitstekend ook op zondag plaatsvinden.”

“Leuk om iets te doen, kan na kerktijd”

“Een braderie op zondag moet kunnen!”

“Zeker, mits rekening wordt gehouden met een aantal randvoorwaarden zoals overlast van geluid verkeer etc”

“Graag geen activiteiten die ieder jaar een schepje erbovenop doen om een zogenaamd 'recht op' te veroveren.”

“1x per maand een evenement op zondag lijkt mij leuk.”

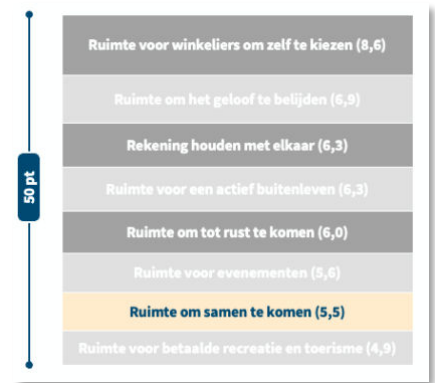
“Geen grootschalige evenementen zoals dance events, daar lijkt me de HW niet geschikt voor. Sowieso is hier niet de gewenste infrastructuur. Dat merken we al jaren in toenemende mate!!”

“Deze stelling is m.i. niet specifiek genoeg. Je hebt hele ingetogen evenementen en kolossale festivals. Over het algemeen zijn veel evenementen te onrustig en te lawaaiig voor de omgeving om rust en ontspanning voor iedereen te waarborgen.”

7. Dan is er ruimte voor inwoners om op zondag samen te komen met familie, vrienden en naasten

Waarom geven inwoners veel of weinig punten?

Hoewel deze waarde niet het meeste punten gemiddeld krijgt van inwoners, is deze waarde wel breed gedeeld over inwoners met heel verschillende achtergronden. Samenkomen met familie, vrienden en naasten is een duidelijke gedeelde, verbindende waarde. Deelnemers die veel punten geven aan deze optie wijzen weer vooral op de positieve effecten van sociale contacten.

“Bevordert cohesie maatschappelijk en in familieverband”

“Belangrijk omdat niemand alleen hoeft te zijn”

“Op zondag vind ik het fijn om mijn familie of vrienden te zien. Zaterdag avond kan het laat worden, maar zondag niet.”

“Zondag is voor veel mensen een wekelijkse dag om tot rust te komen. Om gezellig na de kerk een bakje koffie te drinken en te praten over zowel de wekelijkse dingen als dingen die worden verteld/besproken in de kerk”

We zien dus zowel inwoners die het samenkomen verbinden aan het leven in en om de kerk, maar ook niet-gelovige inwoners die houden van samenkomen. De invulling van het samenzijn kan dus verschillen, wat ook een mogelijk gespreksonderwerp is voor het Inwonersforum.

“Volgens mij traditie dat familie etc elkaar ontmoet op zondag”

“Erg belangrijk, in de zomer maanden een bbq en samenkomen met familie of vrienden.”

“Speeltuinen, kinderboerderij, ergens een picknick. Het hoeft niet groots maar een activiteit en daarnaast elkaar ontmoeten is wel van deze tijd”

Een argument dat bij verschillende keuzeopties terugkomt is dat de zondag ruimte geeft voor samenzijn, omdat de rest van de week vaak druk is. We zien dit argument veel bij deelnemers in het werkende leven (25 tot 54 jaar). We zagen het argument al nadrukkelijk bij keuzevrijheid voor winkeliers en ruimte voor evenementen. Ook hier:

“Veel mensen hebben doordeweeks geen tijd om samen te komen. Zondag vaak wel, daardoor is zondag daar een goede dag voor. Dus deze optie heb ik redelijk veel punten gegeven.”

“Dat is sowieso belangrijk in een haastige samenleving, maar dan moet openbaar vervoer en bereikbaarheid in het algemeen aandacht krijgen.”

“Als iedereen op dezelfde dag vrij heeft is het eenvoudiger om een datum te hebben om eens andere activiteiten te doen dan werken werken werken.”

Bij deze optie gaven deelnemers echter het vaakst één argument in combinatie met weinig punten: samenkomen kan sowieso. Ook op andere dagen. En dat is een vrije keuze, daar heeft de gemeente geen rol in.

“Prima maar dat kan en kon je toch altijd doen.”

“Deze vraag past niet in het ontwikkelen van een visie door de Gemeente hoe de zondag in te vullen!! Dit is een vraag die gaat hoe je met familie e.a. achter de voordeur met elkaar omgaat. Dit gaat je niets aan en regelt men zelf!!”

“Dit lijkt me onafhankelijk van het beleid goed te organiseren. Gewoon afspreken met de mensen. Als dat thuis niet lukt kan opening van horeca op zondag alleen maar bijdragen om af te spreken”

Tabel 7

Argument bij veel punten	Frequentie	Argument bij weinig punten	Frequentie
Ja, tijd voor elkaar is belangrijk; onderhouden sociale contacten; sociale cohesie; geen eenzaamheid	★★★★	Nee, dat kan sowieso: thuis en/of op andere dagen	★★★★★
Ja, die mogelijkheid moeten mensen hebben. Geef keuzevrijheid. De invulling kan verschillen per persoon	★★★	Nee, dit is geen rol voor de gemeente. Hier hoeft niets te veranderen	★
Ja, vooral het gezin en familie als hoeksteen	★★★		
Ja, dat is bij uitstek iets voor een vrije zondag (druk leven daarbuiten)	★★		
Ja, dat doe je buiten de deur (levendigheid, bruisendheid)	★★	-	

Voorwaarden

Het woord ‘overlast’ valt vaak in de motivaties bij deze optie. Meerdere deelnemers zien in het samenkomen van mensen ook een risico op het verstoren van de rust.

“Familie en vrienden zijn belangrijk zolang je niet voor overlast zorgt voor de buurt”

“Zeker belangrijk, er zijn mensen die dit fijn vinden. Maar zolang er maar geen overlast ontstaat.”

“Ja leuk maar niet om naar evenementen te gaan, buurt barbecues te organiseren etc waar een paar mensen lol van hebben en de meeste mensen hinder van ondervinden. Wie reuring wil gaat maar in de stad wonen.”

“Ik juich dit wel toe, maar interpreteer dit meer als het organiseren van een feestje en dat kan nadelige gevolgen hebben voor het verstoren van de rust.”

“Familiebezoeken kunnen vaak alleen in het weekend ivm werk door de weeks. Ook op zondag is het belangrijk dat familie elkaar kan en mag zien. Openbaar vervoer moet dus wel rijden.”

8. Dan is er op zondag ruimte voor betaalde recreatie en toerisme

Waarom geven inwoners veel of weinig punten?

Deze optie krijgt gemiddeld genomen het minste punten, maar toch substantieel meer dan de 3,1 punten die aangeven dat het enigszins belangrijk is. We zien geen nieuwe argumenten meer ten opzichte van de voorgaande keuzeopties. Het argument over keuzevrijheid komt bij deze optie weer nadrukkelijk naar voren:

“Hier zou de gemeente veel meer mee kunnen doen! De omgeving van de Hoeksche Waard leent zich hier uitstekend voor. Mensen zouden zelf moeten mogen bepalen hoe zij hun zondag besteden.”

“Overall vind ik dat we rekening moeten houden met elkaar. Dus mensen de ruimte geven voor geloofsovertuiging maar mensen ook de ruimte geven om een andere besteding te geven aan de zondag.”

Daarnaast noemen deelnemers die veel punten geven diverse voordelen van recreatie en/of toerisme: levendigheid, plezier, gezondheid, en de lokale economie.

“Het is voor iedereen die niet-gelovig is belangrijk om hun tijd in te delen zoals ze dat willen. Zo ook met recreatie op zondag. Iedereen wilt zijn/haar zondag zo indelen als hij zelf wilt, de een vind het fijn om op zondag naar de kerk te gaan en de ander haalt bijvoorbeeld veel energie en ontspanning door naar de Binnenmaas te gaan met het gezin op een mooie zonnige dag.”

“Ook is het leuk om een familiedag op zondag te organiseren waarbij je bijvoorbeeld met familie die verder weg woont in Nederland, iets te organiseren waar betaalde recreatie voor nodig is.”

“Goed voor mensen om bezig te zijn en op avontuur te gaan”

“Zeker! Recreatie is ook tot rust komen! En laat die Duitsers hier maar naar toe komen, goed voor alle kleine ondernemers!”

Meerdere deelnemers leggen eerder de nadruk op recreatie (voor inwoners van de gemeente) dan op toerisme (voor anderen).

“Speciaal voor de inwoners van de Hoeksche Waard. Beperkt toerisme”

“Ik wil het liefst de Hoeksche Waard voor de Hoeksche Waarders houden. Extra (betaalde) aantrekkelijk toerisme en recreatie trekt mensen van buiten de Hoeksche Waard aan.”

Bij deelnemers die weinig punten geven zien we ook vergelijkbare argumenten als bij andere keuzeopties: recreatie en/of toerisme passen niet bij de religieuze invulling van de zondag, kunnen leiden tot overlast en lawaai, en tot druk op winkeliers en personeel.

“Zondag is door God aangewezen als dag om niet te werken, dus ook niet binnen recreatie enz. Alleen noodzakelijk werk, bv in de zorg.”

“Ook dat zal absoluut tot overlast zorgen voor een deel van de bevolking. Ten alle tijde voorkomen!!! Mensen die kiezen voor de Hoeksche Waard, die kiezen voor rust en ruimte. En de identiteit van de Hoeksche Waard is iets om te koesteren.”

“Hoewel recreatie juist voor ontspanning zorgt, geeft dit wel druk aan de toeristensector. Uiteraard is recreatie prima, maar dat hoeft niet speciaal georganiseerd te worden en kan ook gevonden worden zonder de andere mensen voor je te laten werken.”

TABEL 8

Argument bij veel punten	Frequentie	Argument bij weinig punten	Frequentie
Ja, geef de keuzevrijheid, moet mogelijk zijn (en niet alleen op zondag)	★★★★	Nee, want het kan leiden tot overlast. Rust is een belangrijk onderdeel van mijn dorp / van de Hoeksche Waard.	★★
Ja, want dat is goed voor de levendigheid en aantrekkelijkheid van de gemeente	★★★	Nee, want dat past niet bij mijn geloof (religieuze motivatie)	★★
Ja, recreatie is goed, gezond en/of sociaal. Er zijn mensen die juist zo tot rust komen.	★★★	Nee, want dat leidt tot druk op personeel en ondernemers	★
Ja, want toerisme en recreatie zijn goed voor de (lokale) economie	★★	Nee, tegen al te veel betaald toerisme (niet noodzakelijk recreatie). Hoeksche Waard voor Hoeksche Waarders	★
Ja, want de rest van de week is het al zo druk	★★		

Voorwaarden

We zien weer voornamelijk het beperken of voorkomen van overlast en lawaai als belangrijkste voorwaarde. Verder vooral veel voorbeelden.

“Recreatie en toerisme is goed, zolang andere er geen last van hebben.”

“Waarom moet alles altijd geld kosten. Als er goede ruiterspaden door heel de Hoeksche Waard zouden zijn dan zou een vergoeding voor een vergunning om het onderhoud te bekostigen evt wel prima zijn”

“Terrasje en ijsje moet kunnen.”

“Wat belangrijk is terras langs rivieren”

“Restaurants, terrassen open. Bootje huren op de Binnenmaas etc.”

“Vind ik minder, waarom betaald. Kijk naar Tiengemeten. Het leuke is er daar wel af als je overal voor moet betalen”

“Kano verhuur bijvoorbeeld”

4. Welke vier waardenoriëntaties zijn er?

Achter de ‘gemiddelde inwoner’ schuilen vier groepen Hoeksche Waarders met een vergelijkbare houding of waardenoriëntatie tot het thema. Het is niet alleen maar zwart-wit: vóór meer mogelijkheden of vóór rust. We zien ook gematigde waardenoriëntaties.

SAMENVATTING

- We zien vier groepen Hoeksche Waarders die vergelijkbare waarden en prioriteiten delen. Dit noemen we ook wel *waardenoriëntaties* op dit thema. We zien twee uitgesproken groepen: de ene voor maximale keuzevrijheid, de ander voor maximale ruimte voor zondagsrust. We zien ook twee gematigde middengroepen die rekening willen houden met alle perspectieven.
- We zien twee waarden die gedeeld zijn door alle vier groepen: ‘rekening houden met elkaar’ en ‘samenkomen met familie, vrienden en naasten’. Dit zijn verbindende waarden. De invulling daarvan kan echter verschillen zagen we al in hoofdstuk 3.
- Twee van de vier groepen, tezamen een meerderheid van 63%, willen meer mogelijkheden op zondag. Dit is consistent met de bevindingen in hoofdstuk 2.
- Maar ook een meerderheid (eveneens 63%) wil rekening met elkaar houden. Dit wijst erop dat een meerderheid de extreme posities afwijst.

Vier groepen inwoners, vier houdingen tegenover het thema

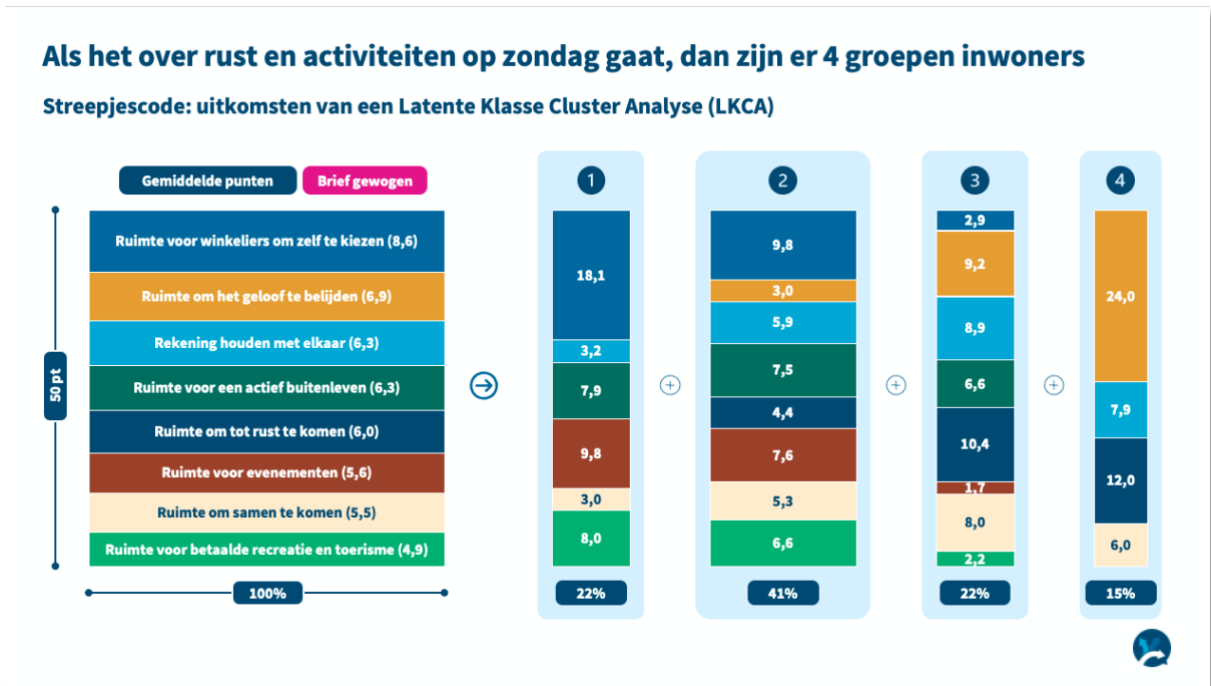
Zoals de gemiddelde Nederlander niet bestaat geldt dat ook voor de gemiddelde inwoner van de Hoeksche Waard. Welke inwoners delen welke waarden en ideeën? We zien zowel overeenkomsten als verschillen tussen verschillende (groepen van) inwoners. Met de statistische techniek LKCA (zie kader) zien we dat inwoners in vier groepen kunnen worden opgedeeld die de opties over rust en activiteiten op zondag verschillend prioriteren (zie [Figuur.7](#)). We beschrijven eerst de vier groepen: wat zijn hun voorkeuren en welke inwoners zitten er in elke groep? Lopen de lijnen langs leeftijd, woonplaats, geloof of iets heel anders? We beschrijven ook de belangrijkste verschillen en overeenkomsten (gemene delers tussen de vier groepen).

WAT IS EEN LKCA?

Deze resultaten komen voort uit een Latente Klasse Cluster Analyse. Met de statistische techniek Latente Klasse Clusteranalyse (LKCA) hebben we de resultaten van de representatieve steekproef onderzocht. Deze methode zoekt naar groepen die grotendeels *dezelfde* antwoorden hebben gegeven. Of die de acht ideeën over rust en activiteiten juist heel *anders* prioriteren dan andere groepen.

Het klassieke socio-demografische kenmerk geslacht bleek geen significante verklarende kracht te hebben voor de kans dat een deelnemer in één van de vier groepen kan worden ingedeeld. Vier kenmerken hebben wél een significante verklarende kracht: leeftijd, opleidingsniveau, religieuze gezindte en woonplaats.

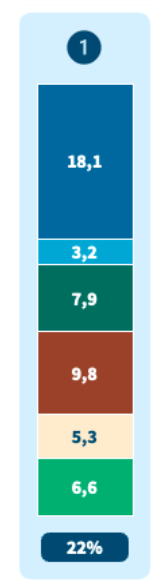
Figuur 7

Beschrijving van de vier groepen

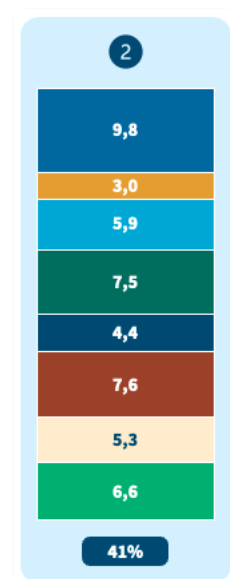
Groep 1 (22%): Maximale keuzevrijheid. Geef inwoners, winkeliers en organisatoren de vrijheid om zelf te kiezen of ze activiteiten willen ondernemen

- Keuze:* Dit cluster is uitgesproken in de keuze om winkeliers de vrijheid te geven om zelf te kiezen of ze open willen (18,1 punten). Ook de opties over evenementen (9,8), recreatie en toerisme (8,0) en actief buitenleven (7,9) krijgen veel punten. Daarentegen krijgen de opties over tot rust komen op zondag en de ruimte om het geloof belijden van deze groep 0 punten. In hun motivaties zien we dat deze groep anderen wel degelijk rust en ruimte voor het geloof gunnen, maar er veel vertrouwen in heeft dat rust altijd gevonden kan worden op het eiland, en geloof belijden ook altijd zal kunnen.
- Profiel:* In deze groep zitten relatief veel mensen tussen 25 en 54 jaar oud. In de motivaties zien we deze groep ook het argument gebruiken dat zij in het werkende leven zitten en/of een actief gezinsleven hebben. Openstelling van de winkels op zondag kan deze groep veel rust bieden in de verder drukke week. Evenementen en/of actief buitenleven noemen zij juist een bron van rust en ontspanning. In deze groep zitten relatief veel hoogopgeleide inwoners en (bijna uitsluitend) mensen zonder religieuze gezindte.

Groep 2 (41%): Voor keuzevrijheid, maar onder voorwaarden. We houden rekening met elkaar.

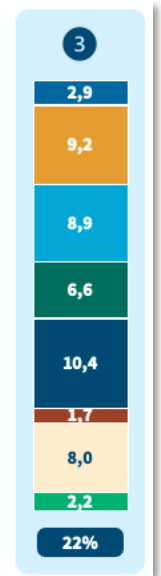
- Keuze:* Deze groep is gematigder dan de eerste groep, doordat deze inwoners gemiddeld genomen aan alle opties tenminste een aantal punten toekennen. Ze hechten dus waarde aan meerdere dingen. De optie om winkeliers de vrijheid te geven om zelf te kiezen of ze open willen krijgt van hen de meeste punten (gemiddeld 9,8). Bij de overige prioriteiten zien we dezelfde opties als in groep 1: evenementen (7,6), betaalde recreatie en toerisme (6,6) en actief buitenleven (7,5). Toch zijn alle keuzes iets minder uitgesproken. Deze inwoners geven ook punten aan tot rust komen (4,4) en het geloof belijden op zondag (3,0). In hun motivaties doen zij bijvoorbeeld een appèl op elkaar respecteren en liefhebben.
- Profiel:* Deze groep is qua leeftijd en opleidingsniveau divers, en een redelijke weerspiegeling van de gemeente. Deze groep bestaat weer voornamelijk uit mensen zonder religieuze gezindte, hoewel er ook een substantieel deel aan inwoners met een protestants-christelijke achtergrond vertegenwoordigd is (ongeveer 10%).

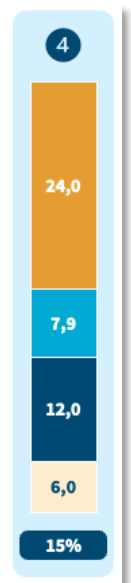
Groep 3 (22%): Liever rust. Alleen onder voorwaarden meer activiteiten. We houden rekening met elkaar

- Keuze:* Net als groep 2 zijn deze inwoners gematigd in de zin dat zij aan alle opties minimaal een aantal punten toekennen. Bij deze derde groep ligt het accent echter duidelijk op de opties geloof belijden (9,2 punten) en tot rust komen (10,4) punten. Deze groep geeft ook veel punten aan de optie rekening met elkaar houden (8,9) en samenkomen met familie, vrienden en naasten (8,0). De opties recreatie en toerisme, evenementen, en winkeliers vrijheid geven krijgen weinig punten. Daarentegen hecht deze groep wel veel waarde aan een actief buitenleven (6,6), net als groepen 1 en 2, maar in tegenstelling tot de volgende groep.
- Profiel:* In deze groep zijn ouderen (m.n. 65+) oververtegenwoordigd en jongeren ondervertegenwoordigd. Qua opleidingsniveau is dit een diverse groep. Deze groep bestaat voor het grootste deel uit inwoners met een religieuze achtergrond. Bijna alle inwoners die aangeven evangelisch te zijn bevinden zich in deze groep, en het grootste deel van de inwoners met een protestants-christelijke achtergrond. Bijna een derde van de inwoners in deze groep geeft aan geen geloof aan te hangen, duidend op diversiteit.

Groep 4 (15%): Maximale ruimte voor rust

- Keuze:* De vierde groep is zeer uitgesproken in de gekozen prioriteiten: vier opties krijgen punten, waarvan geloof belijden (24,0 punten) veruit de meeste waarde heeft. Tot rust komen (12,0), rekening houden met elkaar (7,9) en samenkomen met familie, vrienden en naasten (6,0) zijn de overige opties met punten. De vier overige opties krijgen 0 punten. Dit is de kleinste groep en de meest uitgesproken groep.
- Profiel:* Deze groep bestaat voor twee derde uit inwoners met een reformatorische achtergrond, de rest is met name protestants-christelijk en evangelisch. Deze groep bestaat voor ongeveer een derde uit inwoners ouder dan 65, waarmee deze groep (iets) oververtegenwoordigd is. In deze groep zijn jongeren echter ook zeker vertegenwoordigd. In een vervolganalyse hebben we waargenomen dat binnen de reformatorische groep jongeren bijna exact dezelfde voorkeuren uiten als ouderen. Gemiddeld genomen is deze groep iets lager opgeleid. Dit is de enige groep met een duidelijke geografische stempel: in Goudswaard, Klaaswaal en Nieuw-Beijerland zijn deze inwoners sterk vertegenwoordigd.

Wat zegt dit ons? Drie inzichten

Inzicht: gedeelde waarden in de verbinding

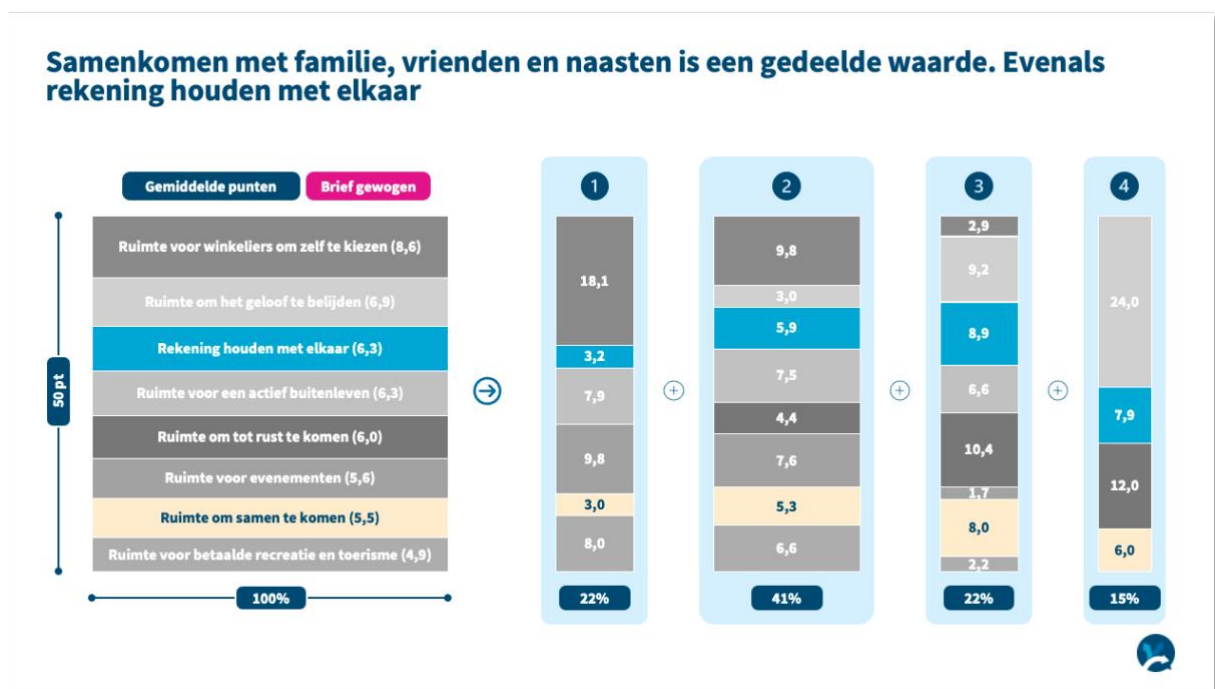
We zien dat sommige groepen geen punten geven aan bepaalde opties. Van de acht opties zijn er twee die van alle groepen punten krijgen en dus waarde aan hechten. Dit duidt op een gemene deler.

We zien allereerst dat de optie 'rekening houden met elkaar' door alle groepen gedeeld wordt. Alle groepen geven gemiddeld genomen meer dan 3,1 punten aan deze optie, waarmee ze aangeven dit in enige mate belangrijk te vinden. Voor inwoners van groepen 2, 3 en 4 (tezamen 78%) is rekening met elkaar houden een

belangrijke waarde. In de toelichtingen van deelnemers in groep 1 zien we dat ook veel van deze inwoners rekening met elkaar houden vanzelfsprekend vinden. Deze verbindende waarde komt dan ook gemiddeld genomen als derde prioriteit naar voren. Inwoners leven samen en moeten zich tot elkaar verhouden – en dus rekening met elkaar houden. In hun motivaties geven meerdere niet-gelovige inwoners aan dat zij op dit moment rekening houden met gelovige inwoners, bijvoorbeeld door hun activiteiten op zondag (vrijwillig) te beperken. Andersom geven inwoners die rust en geloof op zondag belangrijk vinden in hun motivaties niet vaak expliciet aan rekening te houden met inwoners die meer mogelijkheden willen op zondag. Meerdere deelnemers geven aan dat ‘rekening houden met elkaar’ van twee kanten moet komen.

Hoewel de optie ‘ruimte om samen te komen met familie, vrienden en naasten’ gemiddeld genomen niet het meeste punten krijgt, is hier een gemene deler te vinden. Voor bijna alle inwoners is dit belangrijk. Er voor elkaar zijn. Verbinding zoeken met elkaar. Een wandeling op straat en een praatje maken. Ook hier zien we dat deze menselijke behoefte breed gedeeld wordt, maar inwoners de behoefte hebben daar op hun eigen manier invulling aan te geven.

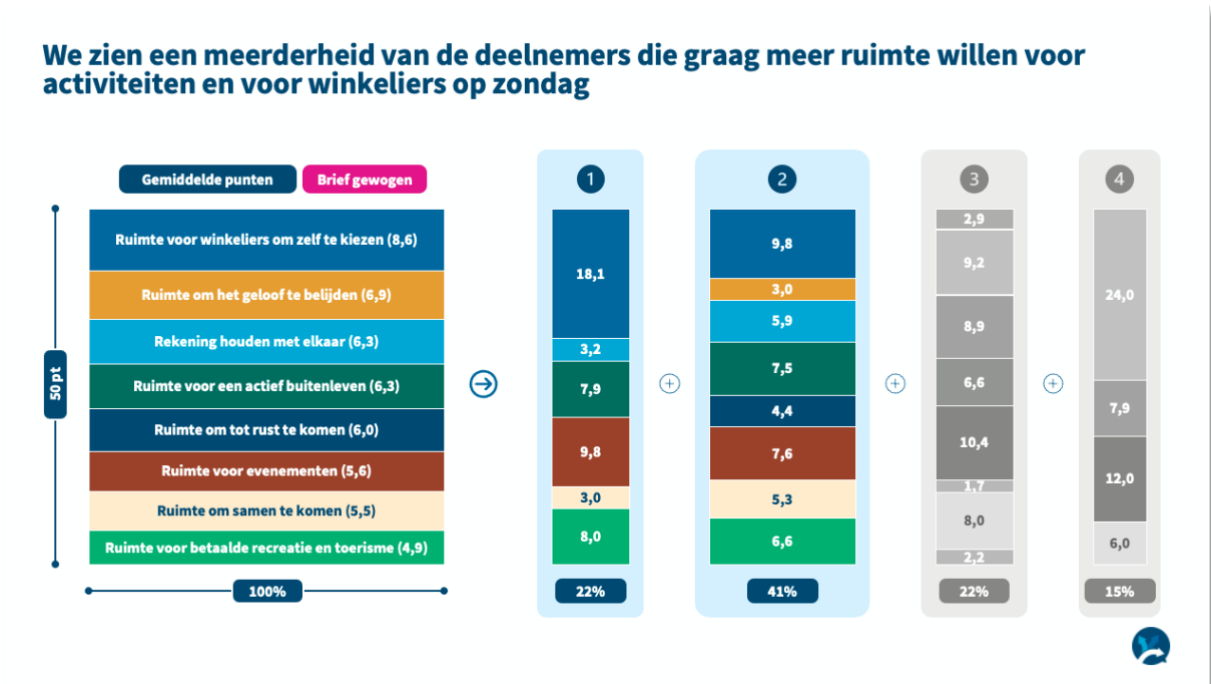
Figuur 8

Inzicht: Meerderheid wil meer mogelijkheden

Groepen 1 en 2 (tezamen 63%) zijn uitgesproken in hun wens om meer ruimte te scheppen voor activiteiten. Dat hoeft wat hun betreft niet een verplichting te zijn, maar er moet wel keuzevrijheid zijn.

Figuur 9

Inzicht: Meerderheid wil rekening houden met elkaar

Groepen 1 en 4 (tezamen 37% van de inwoners) kenmerken zich door zeer uitgesproken keuzes. Ze vertegenwoordigen de uiterste posities in het vraagstuk. Beide groepen verdelen hun punten volgens een ‘alles-of-niets’-methode. Inwoners van groep 1 verdelen hun punten over de opties rond activiteiten: evenementen, recreatie en toerisme, actief buitenleven, winkeliers keuzevrijheid geven. Groep 4 verdeelt zijn punten over de opties die gaan over rust: ruimte om het geloof te belijden en ruimte om tot rust komen op zondag. Ook samenkomen met familie, vrienden en naasten, alsmede de optie over rekening houden met elkaar krijgen punten. De overige opties niet.

We zien ook twee middengroepen (groepen 2 en 3, tezamen 63%). Deze groepen zijn gematigder in hun keuzes, in de zin dat alle acht opties uit de keuzetaak in ieder geval een aantal punten krijgt. Beide groepen hebben een duidelijk eigen profiel, maar beide groepen zijn divers(er) in samenstelling. Zo zien we in groep 3, waarbij het accent ligt op rust en geloof, ook niet-gelovigen. En zien we in groep 2, waar het accent ligt op activiteiten, ook gelovige inwoners. Beide groepen zijn divers in termen van leeftijd en opleidingsniveau.

Groepen 2 en 3 zijn een meerderheid. We kunnen concluderen dat deze inwoners tegen een alles-of-niets-benadering zijn waarin er ofwel maximale ruimte wordt gegeven voor keuzevrijheid ofwel maximale ruimte voor zondagsrust.

Figuur 10

We zien ook een meerderheid tegen een alles-of-niets-benadering waarin ófwel maximale ruimte is voor keuzevrijheid ófwel maximale ruimte voor zondagsrust

5. Over het onderzoek

In dit onderzoek hebben we het advies gevraagd aan de inwoners van de gemeente Hoeksche Waard over rust en activiteiten op zondag. Hoe hebben zij deelname aan het onderzoek ervaren?

SAMENVATTING

- De gemiddelde deelnemer geeft een 7,2 aan de raadpleging. 92% van de deelnemers (open raadpleging en brief gecombineerd) gaf een voldoende.
- De grote meerderheid vond het onderzoek goed te begrijpen (83%).
- Ongeveer een kwart van de deelnemers vonden de informatievoorziening (enigszins) sturend. Een PWE-raadpleging geeft informatie over wat er kan gebeuren als je een optie kiest. Dit kan een reden zijn dat deelnemers het onderzoek als sturend hebben ervaren. Het percentage is gemiddeld voor PWE-raadplegingen.

Meerderheid deelnemers is positief

92% van de deelnemers (open raadpleging en ongewogen brief gecombineerd) gaf een voldoende aan de raadpleging. Deze deelnemers hebben de PWE-raadpleging als een fijne manier ervaren om hun voorkeuren door te geven over rust en activiteiten op zondag aan de gemeente. De gemiddelde deelnemer aan de representatieve raadpleging (gewogen brief) geeft een 7,2 aan de raadpleging. De meeste deelnemers geven de raadpleging het cijfer 8. Bij andere raadplegingen zien we scores tussen 6,3 en 7,5, dus dit zit aan de bovenkant.

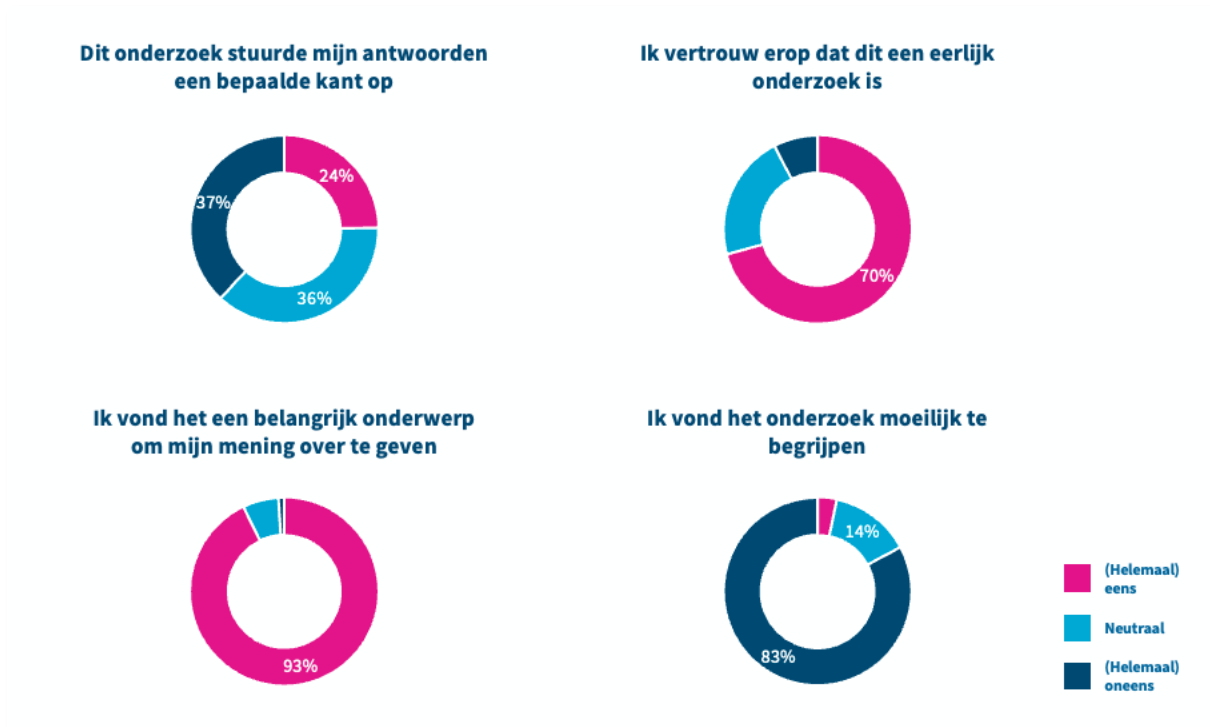
Deelnemers die positief zijn over de raadpleging geven vooral aan dat de raadpleging een toegankelijke methode vinden om hun stem te kunnen laten horen (*“Fijn dat de inwoners om input gevraagd wordt.”*). Een veel genoemd argument is dat ze het belangrijk vinden dat ze over dit specifieke onderwerp hun stem kunnen laten horen. Ook waarden ze de gebalanceerde informatievoorziening (*“Volgens mij kan iedereen een antwoord kiezen”* en *“de vraagstelling is open”*) en de mogelijkheid om hun advies te nuanceren en toe te lichten (*“Je kan voluit je persoonlijke mening uiten”*).

Hoewel 92% van de deelnemers een voldoende gaf aan de raadpleging, gaf 8% een onvoldoende. Wat vinden deze deelnemers? Sommige deelnemers vonden de informatievoorziening sturend (*“Te sturend op sommige punten. Met name op geloof.”*). 24% van de respondenten heeft de raadpleging als (enigszins) sturend ervaren (zie [Figuur 11](#)). Driekwart daarmee niet. In vergelijking met andere raadplegingen is dit gemiddeld. Een verklaring hiervoor is dat participatie-behoefte verschillen tussen Nederlanders. Veel deelnemers vinden het fijn dat een PWE-raadpleging informatie geeft over wat er kan gebeuren als je een optie kiest. Er zijn ook mensen die liever een referendum-achtige vraagstelling willen (*“Moet er zondagsrust zijn ja/nee?”*). Deze groep ervaart een PWE soms als sturend.

Andere deelnemers hadden niet veel vertrouwen dat er iets gedaan wordt met de uitkomsten (“Ik vermoed dat er niets met de uitslag gedaan wordt en in een donkere la van een bureau verdwijnt en dat er bij de bestuurders van deze gemeente niet geluisterd wordt wat de inwoners willen”).

Negatieve deelnemers verschilden van mening over de lengte van de raadpleging en de mate van informatievoorziening. Sommige deelnemers vonden de raadpleging te lang duren en vonden dat ze te veel informatie moesten verwerken. Andere deelnemers vonden juist dat ze informatie misten in de raadpleging en ze wilden meer mogelijkheden krijgen om hun ideaalbeeld te schetsen.

Figuur 11

6. Methodologie & Verantwoording

In deze sectie geven wij informatie over het ontwerpen van de PWE-raadpleging, het verzamelen van de data en de analysemethoden die wij gebruiken.

In dit hoofdstuk:

- Ontwerp van de PWE-raadpleging
- Dataverzameling
- Data-analyse
- Omgang met persoonsgegevens

Ontwerp van de PWE-raadpleging

Een raadpleging volgens de methode van de Participatieve Waarde Evaluatie bestaat in feite uit vier elementen:

1. Het vaststellen van *een vraagstelling* die onderwerp is van de PWE;
2. Het formuleren van de meest relevante *keuzeopties* waar de deelnemer tussen kan kiezen;
3. Het beschrijven van *informatie* over deze opties incl. positieve effecten en negatieve effecten;
4. Het kiezen van het *type* PWE-raadpleging, inclusief een *beperving* die ervoor zorgt dat deelnemers niet alle opties kunnen kiezen.

Daarnaast hebben we in dit onderzoek ook een aantal vragen gesteld over levendige dorpen. Verder hebben we een aantal stellingen voorgelegd over winkelopenstelling, evenementen en houding over zondag in het algemeen.

Hieronder leggen we uit welke belangrijke keuzes wij hebben gemaakt in deze vier stappen. Ter referentie is de raadpleging nog steeds te bezoeken in oorspronkelijke vorm via <https://zondag-gesloten.raadpleging.net/>. Antwoorden worden niet meer geregistreerd.

Stap 1: Vraagstelling

Het doel van de raadpleging is om in kaart te brengen hoeveel waarde inwoners van de Hoeksche Waard hechten aan verschillende ideeën over de invulling van de zondag. Vanuit dat doel hebben we gekozen voor de vraagstelling ‘*Hoe vindt u dat de zondag in de Hoeksche Waard er in de toekomst uit moet komen te zien?*’.

- De toevoeging van de term ‘in de toekomst’ geeft aan dat we deelnemers niet vragen om een evaluatie van de huidige situatie. We vragen naar een mogelijke toekomstsituatie. De ervaring leert dat als we dat niet expliciet maken sommige deelnemers de raadpleging invullen alsof ze de huidige situatie beschouwen.

- Deze formulering geeft de ruimte aan deelnemers om deze in te vullen vanuit hun eigen perspectief ('als ik het voor het zeggen zou hebben, hoe zou ik dan willen dat de ideale zondag eruitziet') of vanuit het perspectief van de hele gemeente ('hoe zou ik willen dat we samen de zondag eruit laten zien?'). Deze formulering is daarmee niet-sturend. Beide perspectieven zijn relevant en toegestaan. Dat kan wel vragen om duiding van de resultaten. Het Inwonersforum kan een overweging maken welk perspectief zij willen volgen.
- Tot slot is ervoor gekozen om niet expliciet over 'rust' en/of 'activiteiten' te spreken in de vraagstelling. Dit omdat de keuzeopties ook andere ideeën over de zondag bevatten, zoals 'een actief buitenleven' en 'rekening houden met elkaar'.

Stap 2: Keuzeopties

We hebben acht keuze-opties opgenomen, waarbij het belangrijkste doel was alle relevante ideeën over de zondag op het thema een plek te geven. Elke inwoner van de Hoeksche Waard, hoe verschillend ook in perspectief, moet ruimte hebben diens perspectief kwijt te kunnen.

Als eerste stap hebben we een longlist gemaakt van mogelijke perspectieven. Deze bestond uit negen ideeën over de invulling van de zondag. Deze longlist is voorgelegd aan onder meer Gemeente Hoeksche Waard, het Inwonersforum (gelote inwoners), een Klankbordgroep (open voor alle belanghebbenden en geïnteresseerden) en een regiegroep (afgevaardigden vanuit de gemeenteraad). Er zijn geen ideeën meer toegevoegd. Er is één idee/keuzeoptie afgefallen: *'We blijven dan met elkaar in gesprek over rust en activiteiten op zondag*. De reden was dat deze inhoudelijk een andere lading heeft dan de overige keuzeopties.

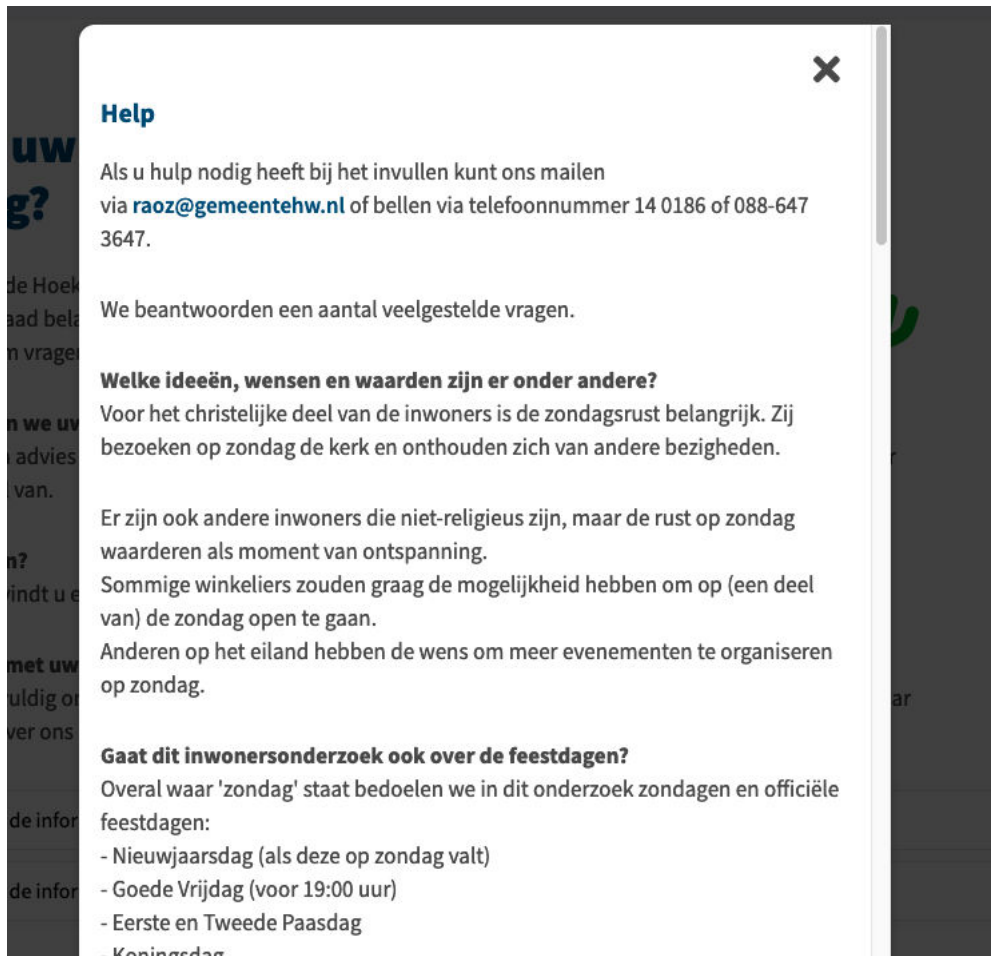
De keuzeopties zijn zoveel mogelijk geformuleerd in termen van 'ruimte' (*'ruimte voor winkeliers om...'*, *'ruimte om samen te komen...'*). Dit geeft ruimte aan het idee dat er niet per se meer activiteiten hoeven plaats te vinden, maar dat de vraag is of die ruimte er moet zijn. Ook geeft de formulering aan dat er een beperking is: er kan niet voor alles ruimte zijn. De beperking is een integraal onderdeel van de PWE-methodiek en dwingt deelnemers keuzes te maken en prioriteiten te stellen. Niet alles kan, niet overal, niet tegelijk.

Stap 3: Informatie over de keuzeopties

Tijdens de gehele raadpleging was er via een Help-knop algemene, feitelijke informatie beschikbaar over de huidige situatie. Wat mag er wel niet op zondag volgens de relevante landelijke wet- en regelgeving? En hoe is de situatie nu in de gemeente Hoeksche Waard en naburige gemeentes?

Figuur 12

Bij elk van de acht keuzeopties was ook gedetailleerde informatie beschikbaar.

Figuur 13

Alle teksten zijn in concept een of meerdere keren voorgelegd aan Gemeente Hoeksche Waard, het Inwonersforum, de Klankbordgroep en de regiegroep. Zij hebben schriftelijk en mondeling kunnen reageren. In dit proces kwam een belangrijk punt van feedback naar voren: de indruk bestond dat het concept ('de 95%-versie') een religieus accent had.

Een goede PWE-raadpleging voldoet in ieder geval aan drie criteria: (1) de raadpleging is compleet, (2) gebalanceerd en niet sturend en (3) feitelijk correct. Onbedoeld kan een richting of accent zijn meegegeven in de conceptteksten, bijvoorbeeld door een woordkeuze met een bepaalde lading of een volgorde van vragen. Zowel het Inwonersforum, als de Klankbordgroep en Regiegroep gaven aan in enige mate de indruk te hebben dat de 95%-versie van de raadpleging een 'religieus' accent hebben. Het tweede criterium was daarmee niet volledig voldaan.

Om de balans beter te borgen hebben we een aantal dingen gedaan. Ten eerste, we hebben de eerste zin uit de introductie verwijderd ('Zondagsrust is van oudsher belangrijk'). We hebben verder de volgorde van vragen en antwoordopties met religieuze lading en niet-religieuze lading afgewisseld waar relevant. In dezelfde lijn hebben we de term 'rust en activiteiten' afgewisseld met 'activiteiten en rust'. Ten derde worden in de PWE-keuzetaak opties willekeurig aangeboden (elke deelnemer krijgt een andere volgorde te zien). Tot slot hebben we er in het algemeen op gelet dat het hele spectrum van antwoordopties mogelijk is: van minder doen (meer rust) tot meer doen (meer activiteiten). Ook hebben we erop gelet bij alle opties gebalanceerd nadelen én voordelen te benoemen. In de toelichtingen op de items kwamen in eerste instantie de nadelen niet altijd goed uit de verf. Wat is bijvoorbeeld het nadeel van zondagsopening? Ook bij de grote evenementen en toerisme en recreatie waren nadelen niet volledig benoemd.

Stap 4: Keuze voor het type PWE en beperking

Een raadpleging volgens de PWE-methodiek kan op drie verschillende manieren geïmplementeerd worden (puntenmodus, schuifjesmodus, keuzemodus). De keuze tussen deze drie opties maken we aan de hand van twee vragen. De eerste vraag is in hoeverre er sprake is van de verdeling van een schaars publiek goed of middel, zoals geld of uitvoeringscapaciteit. Dat is niet het geval bij dit vraagstuk. De vraag over rust en activiteiten is in essentie een waardenvraagstuk. Het antwoord op deze eerste vraag leidt automatisch tot een puntenmodus. De tweede selectievraag is daarmee niet relevant.

Dat betekende concreet dat deelnemers 50 punten mochten verdelen over de acht keuzeopties, oftewel de acht ideeën over de zondag in de toekomst. Het minimale aantal punten om te verdelen bij acht opties is 28, wat deelnemers in staat stelt een absolute prioritering tussen de acht ideeën te maken. We hebben gekozen voor het verdelen van 50 punten om een meer fijnmazige toekenning van punten mogelijk te maken. Dit staat meer nuance toe. Het nog groter maken van het aantal punten gaat ten koste van de overzichtelijkheid en toegankelijkheid van de raadpleging.

Overige vragen en stellingen

Naast het onderdeel dat de PWE-methodiek volgde hebben we op verzoek van de Gemeente Hoeksche Waard een aantal vragen gesteld over levendige dorpen. Deze waren ‘bijvangst’ en de resultaten rapporteren we hier niet. Gemeente Hoeksche Waard beschikt over de gegevens.

We hebben ook een aantal stellingen voorgelegd over de houding van deelnemers ten opzichte van de zondag in het algemeen. Verder bevatte de raadpleging een aantal concrete vragen over winkelpenstelling en evenementen. Verder hebben we zoals eerder aangegeven algemene informatie verschaft over de huidige situatie in Nederland en de gemeente.

Conceptteksten van deze vragen, stellingen en informatie zijn voorgelegd aan de Gemeente Hoeksche Waard, het Inwonersforum, een Klankbordgroep en de Regiegroep. Ook daaruit zijn een aantal vragen en punten van feedback voortgekomen. We geven aan wat de belangrijkste vragen waren en hoe we ermee om zijn gegaan.

- *Is er een ander woord voor ‘raadpleging’?* Een aantal deelnemers van het Inwonersforum gaf aan dat het woord ‘raadpleging’ als moeilijk wordt ervaren. Bijvoorbeeld door mensen met wie ze spraken. Enkele woorden zijn gesuggereerd als alternatief: ‘inwoners’, ‘mening’ en ‘onderzoek’. We gebruiken in de definitieve versie al deze woorden, hoewel niet altijd in combinatie. In de raadpleging hebben we gerefereerd aan het ‘onderzoek’ of ‘inwonersonderzoek’. In dit rapport gebruiken we ook het woord ‘raadpleging’.
- *Is de raadpleging niet te lang?* In de definitieve versie bestond de mogelijkheid om een korte versie van 5 minuten te doen en een lange versie van 15 minuten. [Tabel 9](#) laat zien dat de meeste deelnemers uiteindelijk voor de lange versie hebben gekozen.
- *Hoe bereik je jongeren en ouderen?* Het Inwonersforum heeft aangegeven dat sommige groepen moeilijk bereikbaar kunnen zijn. In het bijzonder zijn jongeren en ouderen genoemd. Bij de communicatie over de raadpleging hebben we daarop gelet. Uiteindelijk hebben zowel jongeren als ouderen in grote getalen deelgenomen; zie [Tabel 10](#).
- *Hoe voorkomen we dat één groep oververtegenwoordigd is in het onderzoek?* Zowel het Inwonersforum als de Klankbordgroep en de Regiegroep heeft vragen gesteld over de representativiteit van het

onderzoek. Wat als leden van één of enkele groepen heel vaak deelnemen? Hieronder leggen we uit hoe we om zijn gegaan met het thema representativiteit.

Dataverzameling

Dataverzameling

Tussen 1 juni 2023 en 10 juli 2023 konden deelnemers meedoen aan de raadpleging. Daarin bestonden twee varianten.

- *Open raadpleging:* Alle inwoners van 16 jaar of ouder konden meedoen aan de open raadpleging. Dit hebben 14.735 inwoners gedaan. Omdat iedereen die mee *wil* doen mee *kon* doen hebben we de inclusiviteit vergroot. Een open raadpleging trekt typisch gezien meer deelnemers met een duidelijke mening en/of een expliciet belang bij het onderwerp. Deze versie was bereikbaar via de URL raoz.raadpleging.net.
- *Brief:* 10.000 huishoudens zijn willekeurig geloot uit de gemeentelijke administratie en hebben een brief met een unieke code ontvangen. Daarmee konden zij deelnemen aan een aparte versie van de raadpleging. Aan deze versie hebben 3.657 inwoners meegedaan. Deze deelnemers zijn actief benaderd wat de kans vergroot dat inwoners hebben meegedaan die dat niet uit zichzelf gedaan zouden hebben. Bijvoorbeeld omdat ze een minder sterke mening hebben of omdat ze denken dat hun mening niet van belang is (zelfselectie). In beide gevallen is hun mening echter niet minder relevant. Deze versie was bereikbaar via de URL zondag.raadpleging.net waar deelnemers hun code moesten opgeven.

Inhoudelijk waren beide versies identiek. In beide varianten (open en brief) konden deelnemers kiezen uit een korte en een lange versie. In de korte versie maakten deelnemers alleen de keuzetaak over de vraag hoe de zondag er in de toekomst uit moet zien.

De raadpleging vond hoofdzakelijk online plaats. Om de toegankelijkheid te vergroten voor inwoners die geen voorkeur hebben voor deelname per computer hebben we de mogelijkheid geboden de raadpleging op papier thuisgestuurd te krijgen en in te vullen, of telefonisch te doorlopen. Van de papieren versie hebben 13 inwoners gebruik van gemaakt. Telefonisch zijn negen deelnames geregistreerd.

In totaal zijn in de genoemde periode 22.082 mensen de raadpleging gestart.

Controle en opschonen van de data

Er zijn een aantal redenen om de data altijd goed te controleren en zo nodig op te schonen:

- Sommige deelnemers beginnen aan de raadpleging, maar verlaten deze voordat ze genoeg informatie hebben gegeven om te analyseren;
- Sommige deelnemers beginnen aan de raadpleging, verlaten deze, en komen later voor een tweede keer terug, waardoor ze dubbel geregistreerd staan;
- In de brief-versie mocht de code maar één keer gebruikt worden;

- We hebben waarborgen voor mogelijke beïnvloeding en/of fraude.

Daarom is altijd een controle van de deelnemers nodig en, zo nodig, het opschonen van de data.

We hebben alle deelnames gecontroleerd, handmatig dan wel automatisch. We beschrijven de belangrijkste controles:

1. *Is de PWE voltooid?* Niet alle deelnemers hebben de raadpleging volledig afgemaakt. Dat is in elk onderzoek zo. We hebben gezien dat ongeveer 14% van de deelnemers van de brief begint aan de raadpleging, maar deze niet helemaal afmaakt. Bij de open raadpleging is dat ongeveer 18%. Dat zijn zeer lage percentages in vergelijking met andere raadplegingen die wij uitvoeren. Deelnemers zijn gestopt op verschillende punten in de raadpleging. Deelnames die niet volledig zijn ingevuld kunnen wij toch meenemen in de analyse. Elk antwoord dat deelnemers geven wordt namelijk direct opgeslagen. Dus ook deels voltooide deelnames zien wij terug en kunnen wij meenemen. Alle deelnemers die niet op zijn minst de keuzetaak volgens de PWE-methodologie volledig hebben gemaakt hebben te weinig informatie gegeven om te kunnen analyseren. Deze deelnames zijn verwijderd. De resterende partiële deelnames zijn meegenomen in de analyse. Daardoor kan het voorkomen dat bij sommige vragen of stellingen minder deelnemers worden gerapporteerd dan het totale aantal aan het begin.
2. *Alleen voor de brief: Zijn er dubbele en/of ongeldige briefcodes?* Als deelnemers een ongeldige briefcode hebben gebruikt, maar de raadpleging verder hebben ingevuld, dan hebben we deze verplaatst naar de open raadpleging. Als meerdere deelnemers dezelfde briefcode hebben gebruikt, dan hebben we de eerste deelname bewaard, en de overige deelnames verplaatst naar de open raadpleging.
3. *Hebben individuen vaker deelgenomen?* Het is mogelijk om te zien of vanaf hetzelfde apparaat meerdere malen is deelgenomen aan de raadpleging (zonder te zien welk apparaat dit is). Deze deelnames hebben we handmatig gecontroleerd. In de meeste gevallen betrof het deelnames met dezelfde demografische kenmerken (ogenschijnlijk dezelfde persoon), waarbij de ene deelname verder voltooid was dan de andere. In dat geval hebben we de meest complete deelname bewaard en de andere verwijderd. Daar waar de demografische kenmerken verschilden hebben wij aangenomen dat het verschillende personen betreft die vanaf hetzelfde apparaat hebben deelgenomen. Deze deelnames zijn dan allemaal bewaard gebleven.

Op basis van vraag 1 zijn ongeveer 3.500 incomplete deelnames verwijderd. Op basis van vragen 2 en 3 zijn 100 deelnames verwijderd omdat ze afgebroken zijn en een complete(re) deelname beschikbaar was. 365 deelnames zijn van de brief verplaatst naar de open raadpleging.

4. *Waar wonen de deelnemers?* Deelnemers die hebben aangegeven buiten de gemeente Hoeksche Waard te wonen, ongeveer 100 in totaal, hebben we buiten beschouwing gelaten.

Bij deze controles – en nog enkele aanvullende, kleinere controles – hebben we geen aanwijzingen gevonden dat de raadpleging beïnvloed zou zijn.

Dat heeft geleid tot de volgende samenstelling (zie [Tabel 9](#)):

Tabel 9

Versie	Kort	Lang	Totaal
Brief	903	2.754	3.657
Open raadpleging	6.318	8.417	14.735
Totaal	7.221	11.171	18.392

We zien dat de meeste deelnemers (11.171, ofwel 61%) voor de lange versie hebben gekozen. Jongeren, lager opgeleiden en inwoners met een gelovige achtergrond hebben gemiddeld genomen iets vaker voor de korte versie gekozen, maar nooit meer dan de helft. We zien dezelfde twee bovenste waarden in beide varianten ('ruimte voor winkeliers' en 'ruimte om het geloof te belijden'). Deelnemers aan de korte versie maken gemiddeld genomen iets meer uitgesproken keuzes dan deelnemers aan de lange versie.

Socio-demografische gegevens van de deelnemers

Tabel 10

Geslacht	Aandeel Hoeksche Waard* (bron: CBS)	Brief (N=3.657)	Open raadpleging (N=14.735)
Man	49,6%	47,4%	43,3%
Vrouw	50,4%	51,6%	55,3%
Leeftijd			
15 tot 25	12,8%	2,4%	11,9%
25 tot 34 jaar	12,6%	11,5%	17,7%
35 tot 44 jaar	13,5%	14,4%	17,7%
45 tot 54 jaar	16,1%	19,5%	18,7%
55 tot 64 jaar	17,1%	21,2%	16,4%
65 en ouder	28,0%	30,5%	16,8%
Opleiding			
Laag	29,1%	14,1%	12,2%
Middel	47,4%	35,0%	39,1%
Hoog	23,5%	46,1%	44,3%
Aandeel Hoeksche Waard* (bron: gemeente administratie)			
Woonplaats			
's-Gravendeel	10,2%	9,4%	9,4%
Goudswaard	2,3%	3,8%	2,5%
Heinenoord	4,0%	3,6%	3,8%
Klaaswaal	4,7%	4,6%	5,2%

Maasdam	3,8%	4,7%	3,2%
Mijnsheerenland	5,2%	4,6%	4,2%
Nieuw-Beijerland	4,6%	5,7%	7,0%
Numansdorp	10,8%	10,4%	10,2%
Oud-Beijerland	27,4%	27,6%	31,3%
Piershil	2,1%	3,3%	1,8%
Puttershoek	8,2%	7,1%	7,6%
Strijen en buitengebied	10,2%	7,8%	8,8%
Westmaas	2,4%	3,7%	1,9%
Zuid-Beijerland	4,2%	3,8%	3,3%

Religie	Aandeel Hoeksche Waard	Brief (N=3.072)	Open raadpleging (N=11.089)
Andere gezindte	<i>Niet bekend</i>	1,9%	1,7%
Boeddhist	<i>Niet bekend</i>	0,1%	0,2%
Evangelisch	<i>Niet bekend</i>	2,4%	2,9%
Hindoe	<i>Niet bekend</i>	0,1%	0,1%
Islam	<i>Niet bekend</i>	0,2%	0,2%
Joods	<i>Niet bekend</i>	0,1%	0,0%
Nee	<i>Niet bekend</i>	59,3%	54,6%
Protestants-christelijk	<i>Niet bekend</i>	20,7%	18,5%
Reformatorisch	<i>Niet bekend</i>	9,4%	15,8%
Rooms-katholiek	<i>Niet bekend</i>	3,6%	3,0%
Zeg ik liever niet	<i>Niet bekend</i>	2,0%	3,1%

Data-analyse

Bij het analyseren van de data gebruiken we enkele veelgebruikte statistische en econometrische analysemethoden. We rapporteren de drie belangrijkste.

Post-stratificatie voor representativiteit (herwegen)

Deelname aan de raadpleging is vrijwillig, zowel in de open raadpleging als in de brief. Niet alle inwoners van de gemeente Hoeksche Waard die 16 jaar of ouder zijn hebben meegedaan aan de raadpleging. De 18.392 inwoners die tot 10 juli hebben meegedaan zijn daarom een *steekproef*. Dat werpt de vraag op of de uitkomsten van een onderzoek onder *een deel van* de inwoners (de steekproef) ook iets zegt over *alle* inwoners van de gemeente Hoeksche Waard.

Tabel 10 laat zien dat de samenstellingen van deelnemers aan de open raadpleging en de brief niet geheel representatief zijn voor de gemeente Hoeksche Waard op de klassieke demografische kenmerken leeftijd,

opleiding en geslacht. Dat kunnen we afleiden met de standaardmethode voor het bepalen van statistische representativiteit. We hebben de verdeling van de kenmerken van de steekproef met die van de gehele bevolking van de Hoeksche Waard vergeleken met een zogenoemde Chi²-toets. We hebben daarbij de kenmerken geslacht, leeftijd en opleidingsniveau en woonplaats gehanteerd. We hebben de kenmerken van de deelnemers aan de raadpleging afgezet tegen de meest actuele gegevens van het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS) en de gemeentelijke administratie. Deze referenties staan ook vermeld in [Tabel 10](#) (tweede kolom). We zien dat de steekproef significant verschilt van de populatie.

Omdat er een significant verschil is kunnen we de data vervolgens herwegen met de methode post-stratificatie. Het doel is om alle groepen in de gemeente Hoeksche Waard een stem naar rato te geven. Herwegen betekent dat we in de analyse meer gewicht hebben toegekend aan de antwoorden van deelnemers die ondervertegenwoordigd zijn in de steekproef en juist minder gewicht hebben toegekend aan de deelnemers die oververtegenwoordigd zijn. Kort gezegd hebben we het volgende gedaan:

- Bij elk kenmerk delen we de deelnemers op in een aantal groepen: twee voor geslacht (man/vrouw), drie voor opleidingsniveau (laag/midden/hoog), zes voor leeftijd en veertien voor woonplaats (de woonkernen).
- We hebben de verdeling van de deelnemers over deze groepen vergeleken met de verdeling van het aantal mensen in de populatie.
- Vervolgens hebben we een wegingsfactor gekoppeld aan elke groep. Deze wegingsfactor zorgt dat de antwoorden van een specifieke groep zwaarder tellen als er relatief weinig deelnemers in de groep zitten. En dat de antwoorden minder zwaar meetellen als er relatief veel deelnemers in deze groep zitten. Dat betekent concreet dat we met name de stem van jongeren en lager opgeleiden iets zwaarder hebben laten wegen.

Vervolgens kunnen we zien of de resultaten van deze herwogen steekproef verschillen van de ongewogen conclusies. In de hoofdstukken met resultaten rapporteren we zowel gewogen als ongewogen conclusies. De gewogen conclusies mogen gelezen worden als representatieve uitkomsten van de gemeente Hoeksche Waard.

De raadpleging bevatte ook een vraag over religieuze gezindte. Telde dat ook mee voor representativiteit?

Op basis van signalen van het Inwonersforum, de Klankbordgroep en de Regiegroep bevatte deze raadpleging ook vragen over de religieuze gezindte van deelnemers. Het kenmerk religieuze gezindte is relevant gezien het thema van het onderzoek. Er zijn concrete vragen gesteld in het Inwonersforum, de Klankbordgroep en de Regiegroep hoe we kunnen toetsen of inwoners met een religieuze achtergrond niet oververtegenwoordigd zullen zijn. Even goed is het een voorstelbaar scenario dat deze groep inwoners uiteindelijk ondervertegenwoordigd is.

De raadpleging bevat daarom een aantal directe vragen, bijvoorbeeld:

- *Rekent u zich tot een kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering?*
- *Hoe vaak neemt u deel aan religieuze diensten?*

Dit zijn beide vragen die het CBS en het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) stellen in onderzoeken naar religieuze gezindte ([bron](#)). Voor het kenmerk religieuze gezindte zijn – voor zover ons bekend – bij het CBS alleen

gegevens beschikbaar op landelijk niveau, niet op gemeentelijk niveau. We kunnen dus niet één-op-één toetsen of de steekproef representatief is op dit kenmerk. Wel krijgen we met deze vragen een indicatie die – in combinatie met andere, indirecte vragen – een beeld zal geven van de samenstelling van de steekproef in termen van religieuze gezindte.

De raadpleging bevat een vraag over politieke voorkeur. Heeft dat te maken met representativiteit?

We stellen twee vragen naar politieke voorkeur van deelnemers:

- *Hebt u gestemd bij de afgelopen verkiezingen voor de gemeenteraad op 16 maart 2022?*
- *(Zo ja) Op welke partij hebt u gestemd?*

Voor het kenmerk politieke voorkeur is een referentie beschikbaar: de uitkomsten van de gemeenteraadsverkiezingen op 16 maart 2022. In combinatie met de directe vraag naar religieuze gezindte geven de antwoorden op deze vragen een indicatie van de samenstelling van de steekproef.

Standaardafwijking voor betrouwbaarheid

Als we werken met gewogen data, presenteren we de resultaten in betrouwbaarheidsintervallen. Daarmee geven we aan wat de kans is dat bij een ander maar vergelijkbaar onderzoek dezelfde uitkomsten zullen worden gevonden. Een steekproef heeft altijd een bepaalde mate van onzekerheid. Bij herhaling van de steekproef met andere deelnemers bevinden de uitkomsten zich met 95% zekerheid binnen de standaardafwijking. In **FIGUUR 3** is dat te zien als het lichtblauwe waardebereik. Als er geen overlap zit in het waardebereik van twee opties, dan is het verschil tussen deze opties *significant*.

Latente Klasse Cluster Analyse (LKCA) voor identificeren van groepen

Met de statistische techniek Latente Klasse Clusteranalyse (LKCA) hebben we onderzocht voor de representatieve steekproef (gewogen brief) welke groepen we kunnen onderscheiden wat betreft de waarde die zij hechten aan de verschillende ideeën over rust en activiteiten op zondag. Deze methode zoekt naar groepen die grotendeels dezelfde antwoorden geven in de PWE-keuzetaak óf die de acht opties juist heel anders prioriteren dan andere groepen. Interessante vervolgvragen zijn hoe deze groepen te karakteriseren zijn. Zitten er in een bepaalde groep meer vrouwen dan mannen? Meer ouderen dan jongeren? Of juist relatief veel mensen met een hoog opleidingsniveau of inkomen?

Omgang met persoonsgegevens

De vragen in de raadpleging waren allen in overeenstemming met de privacywetgeving (AVG). De belangrijkste reden is dat de raadpleging anoniem is. De gegevens die we verzamelen zijn daarom wel gegevens maar geen *persoonsgegevens*. Dat betekent dat de AVG als uitgangspunt niet van toepassing is. Een anoniem onderzoek mag vragen stellen over leeftijd, geslacht en opleidingsniveau, en ook over bijvoorbeeld politieke voorkeur of religieuze gezindte, zonder dat de AVG van toepassing is.

In een anoniem onderzoek kan de AVG in sommige gevallen toch van toepassing zijn. Bijvoorbeeld als het antwoord op een vraag (of de antwoorden op een combinatie van vragen) herleidbaar is (zijn) tot een groep van drie huishoudens of minder. Dan is er sprake van een persoonsgegeven. In dat geval is de AVG van toepassing.

De combinatie van de gegevens die in deze raadpleging verzameld worden is echter niet herleidbaar tot een groep van drie huishoudens of minder in de gemeente Hoeksche Waard.

Elke deelnemer aan de raadpleging kon verder zelf bepalen welke informatie hij/zij wil delen. Alle vragen over persoonlijke kenmerken in de raadpleging waren vrijwillig te beantwoorden (of over te slaan), met uitzondering van de vier vragen over leeftijd, geslacht, opleidingsniveau en woonplaats. Elk van deze vier vragen bevatte echter ook de antwoordoptie 'zeg ik liever niet'.

Beïnvloeding en/of fraude

We hebben diverse waarborgen om respondenten met verkeerde intenties te identificeren. Daarover kunnen we niet in al te groot detail treden. Als een van onze waarborgen een signaal geeft, dan controleren we de betreffende deelname(s) handmatig. In het uiterste geval kan dat leiden tot verwijdering van een deelname. Na controle hebben we geen aanwijzingen gevonden dat er structurele beïnvloeding van deze raadpleging heeft plaatsgevonden.

7. Referenties

Geijsen, T., Vries, M. de, Maas, W., Tuit, C., Fillerup, L. & Mouter, N. (2022). Coronabeleid op de lange termijn: Welke doelen en maatregelen vinden Nederlanders belangrijk? Populytics.

Mouter, N., van Beek, L., de Ruiter, A., Hernandez, J.I., Schouten, S., van Noord, L., Spruit, S. (2021a). Brede steun voor ambitieus klimaatbeleid als aan vier voorwaarden is voldaan: resultaten van een raadpleging onder meer dan 10.000 Nederlanders over het Nederlandse klimaatbeleid. Populytics.

Mouter, N., Koster, P.R., Dekker, T. (2021b). Contrasting the recommendations of Participatory Value Evaluation and Cost-Benefit Analysis in the context of urban mobility investments. *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, 144, 54-73.

Mouter N, Shortall R, Spruit S, Itten A. (2021c) Including young people, cutting time and protecting useful outcomes: Participatory Value Evaluation as a new practice of public participation in the Dutch energy transition. *Energy Res Soc Sci*. 2021;75:101965.

Mouter, N., Koster, P.R., Dekker, T. (2021d). Participatory Value Evaluation for the evaluation of flood protection schemes. *Water Resources and Economics*, 36.

Mouter N, Hernandez JI, Itten AV. (2021e). Public participation in crisis policymaking. How 30,000 Dutch citizens advised their government on relaxing COVID-19 lockdown measures. *PLoS ONE* 16(5): e0250614.

Mouter, N., Jenninga, S., de Vries, M., Maas, W., Geijsen, T., Spruit, S. (2022). Een raadpleging ter voorbereiding van het Gelders burgerforum Klimaat. Populytics.

Mouter, N., de Vries, M., Jenninga, S., Spruit, S.L., Amezian, A., Munyasya, A. (2023a). Resultaten van de Landelijke Energieraadpleging Populytics.

Mouter, N, de Vries, M., Munyasya, A., Tuit, C., Hoefsloot, N., Cieraad, F., Lier, F., Tromp, H. (2023b). Uitkomsten van de Lelylijnraadpleging. Populytics.

Spruit, S.L., Mouter, N., de Vries, Schouten, S. (2021). 6681 Nederlanders denken mee over medisch keuren van rijbewijshouders. Populytics.

POPULYTICS

What would you do?